

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

KATEDRA CÍRKEVNÍHO PRÁVA

Ing. Miloslav Trmač

**Důkazní prostředky v kanonickém procesu
o neplatnost manželství**

Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. Mgr. Monika Menke, Th.D.

2011

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Důkazní prostředky v kanonickém procesu o neplatnost manželství“ vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Zde bych chtěl především poděkovat vedoucí práce paní ThLic. Mgr. Monice Menke, Th.D. za pomoc při volbě tématu, doporučení vhodných pramenů a literatury, za cenné rady a připomínky a za veškerou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování práce. Také bych chtěl poděkovat soudnímu vikáři Diecézního soudu v Brně Mons. Mgr. Karlu Orlitovi, JU.D. za poskytnutí některé obtížněji dostupné literatury.

O B S A H

I.	Úvod	6
II.	OBECNÁ ČÁST	7
1.	Prohlášení neplatnosti manželství v katolické církvi	7
1.1.	Proces o neplatnost manželství	10
1.1.1.	Řádné soudní řízení	10
1.1.2.	Administrativní listinné řízení	13
1.1.3.	Funkcionáři církevního soudu	14
1.2.	Hlavní zásady kanonického procesu	17
1.2.1.	Principy kanonického soudního řízení	17
1.2.2.	Rozhodnutí vyhrazená biskupovi v případech neplatnosti manželství	19
2.	Církevní soudnictví	20
2.1.	Církevní soudnictví příslušné pro českou a moravskou církevní provincii	20
2.1.1.	Církevní soudy na území české a moravské církevní provincie	20
2.1.2.	Celocírkevní soudy	21
2.2.	Příslušnost soudu	23
III.	SPECIÁLNÍ ČÁST	26
3.	Důkazní část procesu	26
3.1.	Dokazování obecně	26
3.1.1.	Důkaz	26
3.2.	Jednotlivé důkazní prostředky	28
3.2.1.	Listinný důkaz	29
3.2.2.	Výslech stran	34
3.2.3.	Doznání stran	35
3.2.4.	Svědecký důkaz	38
3.2.5.	Znalecký důkaz	52
3.2.6.	Soudní ohledání	61
3.3.	Nahodilé záležitosti	62
4.	Hodnocení důkazů	63
4.1.	Zásada volného hodnocení důkazů	63
4.1.1.	Hodnocení listinných důkazů	63
4.1.2.	Hodnocení doznání stran	65

4.1.3. Hodnocení svědectví	66
4.1.4. Hodnocení znaleckého posudku	67
4.2 Morální jistota soudce při rozhodování	68
IV. Závěr	71
V. Resumé	72
VI. Prameny a literatura	73

I. Úvod

Náplní církevního soudnictví katolické církve jsou ve velké většině sporné soudní procesy týkající se manželství, zejména pak procesy o jeho neplatnost.

Z celé složité a rozsáhlé právní problematiky těchto procesů předložená práce vyjímá pouze poměrně úzký výsek, týkající se možných a procesně používaných důkazních prostředků. Jsou to totiž právě důkazní prostředky, které jsou – v souladu se zásadou „ex actis et probatis“ - jedním z hlavních prvků, na jejichž základě může církevní soud buď dojít k závěru, že žaloba na neplatnost manželství je neoprávněná, a tím potvrdit platnost putativního manželství, nebo naopak dojít k nezbytné morální jistotě o neplatnosti napadeného manželství od samého počátku a prohlášení o jeho nulitě. Závažnost nezbytných důkazních prostředků ve zmíněných církevních procesech a snaha o jejich – byť spíše základní - souhrnné zpracování, byla hlavním motivem pro volbu tématu této práce.

Cílem práce je, v její v obecné části stručně pojednat o samotném procesu o neplatnost manželství, souvisejících soudních řízeních, jejich zásadách a principech a příslušném církevním soudnictví zejména se zřetelem na Českou republiku.

Hlavním cílem práce v její speciální části je jednak pojednání o důkazní části procesu o neplatnost manželství a dokazování obecně, zejména však systematické pojednání o jednotlivých důkazních prostředcích při procesu o neplatnost manželství na základě poznatků a skutečností soustředěných z dostupných pramenů a literatury, a to i s přihlédnutím k dosavadní církevní jurisprudenci. Jednotlivé kapitoly popisují důkazy s ohledem na jejich věcný obsah či právní dosah. Samostatná kapitola se zabývá jejich hodnocením v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů v církevní procesní praxi. Stručně je také pojednáno o nezbytné morální jistotě soudce a její opoře v důkazech při rozhodování v procesu o neplatnost manželství.

Práce si naopak neklade za cíl podrobné zpracování použití konkrétních a jednotlivých důkazních prostředků při žalobách o neplatnost manželství podle různých možných žalovatelných důvodů neplatnosti, překážek či zákazů.

Jako na hlavní pramen se práce odkazuje především na znění Kodexu kanonického práva z r. 1983 dle vydání ve vydavatelství Zvon z r. 1994. Záměrně se zaměřuje na zadanou problematiku pouze podle kanonického práva Římskokatolické církve a pomíjí případné možné odlišnosti a speciálie dle kanonického práva východních katolických církví.

I. OBECNÁ ČÁST

1. Prohlášení neplatnosti manželství v katolické církvi

Manželstvím rozumíme v pojetí kanonického práva katolické církve trvalé životní společenství (*consortium*) muže a ženy - manželů (*coniuges*), které je zaměřeno ke společnému dobru manželů (*ad bonum coniugum*) a k plození a výchově dětí (*ad prolis generationem et educationem*)¹. „Manželství je vždy chápáno jako skutečnost vycházející ze souhlasného rozhodnutí muže a ženy“² – má tedy charakter specifické smlouvy, která je vytvářena souhlasem stran zákonně projeveným mezi osobami právně způsobilými. Žádná lidská moc nemůže tento souhlas nahradit³.

K uzavření této smlouvy je nutný „úkon vůle, jímž se muž a žena sami sobě navzájem neodvolatelnou dohodou odevzdávají a přijímají za účelem vytvoření manželství“⁴. „Obsah této specifické smlouvy je dán Stvořitelem a smluvní strany se pro něj zavazují na celý život a nemají právo od této smlouvy odstoupit.“⁵

„Podstatnými vlastnostmi manželství jsou jednota a nerozlučitelnost, které nabývají v křesťanském manželství zvláštní pevnosti z důvodu svátostnosti“⁶. Zmíněná nerozlučitelnost je jak vnitřní – ze strany manželů, tak vnější – ze strany vnější autority.

Vnitřní nerozlučitelnost je absolutní a dána povahou manželského souhlasu. Manželé proto nemohou na základě svého dřívějšího rozhodnutí manželství později zrušit (z téhož důvodu katolická církev také zamítá rozvod před světským právem),⁷ a to ani po dohodě s manželským partnerem.⁸

Vnější nerozlučitelnost je ve výjimečných případech možná ze strany kompetentní církevní (tj. nikoliv světské) autority, a to v případech buď platného svátostného nedokonaného manželství, nebo platného manželství nesyvatostného. Žádná lidská moc z žádného důvodu nemůže rozloučit svátostné dokonané manželství vyjma

1 Srov. CIC/1983, kán. 1055 §2

2 NĚMEC, Daminán. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. Praha - Kostelní Vydří: Krystal OP - Karmelitánské nakladatelství, 2006. 215 str., str. 15

3 Srov. CIC/1983, kán. 1057 §1

4 CIC/1983, kán. 1057 §2

5 NĚMEC, *Manželské právo...*, str. 15

6 CIC/1983, kán. 1056

7 Srov. NĚMEC, *Manželské právo...*, str. 17

8 Srov. POLÁŠEK, František. *Církevní manželství podle kanonického práva*. Praha: Česká katolická charita, 108 str. 1990, str. 83

smrti.⁹

Manželství se těší přízni práva, což znamená, že pokud došlo k jeho uzavření „považuje se manželství i při pochybnosti za platné (putativní), dokud se nedokáže opak“¹⁰. Jedná se o základní princip těšící se dlouhé kanonické tradici a některými autory považovaný za kodifikaci přirozeného práva.¹¹ Přízeň práva se může dostat do konfliktu s přízni víry. V tom případě má privilegium víry přízeň práva¹² a manželství „může být rozloučeno na základě privilegia zajetí či pronásledování¹³, privilegia výběru partnera¹⁴ a privilegia Paulina¹⁵ či tzv. privilegia Petrina.“¹⁶

Případný důkaz či důkazy svědčící o neplatnosti musí převážit zvýhodnění manželství (*favor iuris*)¹⁷. Požaduje se takový důkaz, kterým se nadobude jistoty o neplatnosti manželství. „Nelze ovšem dost dobře rozumně vyžadovat absolutní jistotu, ale postačí jistota morální, kterou uvádí Pius XII. ve svém projevu k Římské rotě ze dne 3. října 1941.“¹⁸ „Morální jistotou je taková jistota, která vylučuje každou pochybnost, která je založena na rozumných důvodech.“¹⁹

Právní domněnka slouží v praxi jednotlivých církevních soudních tribunálů jako důkaz²⁰. „Kdo dokáže existenci výměny manželského souhlasu, dokazuje tím současně i existenci jeho trvání. To platí potud, pokud není dokázán opak.“²¹

Důvodů neplatnosti manželství zná ovšem kanonické právo mnoho, avšak je nutné, aby byl skutkový stav dokázán; teprve potom, když soudcové církevního soudu dojdou k výše zmíněné morální jistotě o neplatnosti konkrétního manželství, vynesou afirmativní rozsudek. Důvody neplatnosti manželství systematizuje církevní právo takto:

1. Manželské překážky

a) věku

9 Srov. CIC/1983, kán. 1141; dále srov. NĚMEC, *Manželské právo...*, str. 17

10 CIC/1983, kán. 1060

11 Podrobněji o této problematice viz: DUDA, Ján. *Manželstvo požíva priazeň práva. Komentár k príhovoru Svätého Otca Jána Pavla II. Apoštolskému súdu Rota Romana 29. januára 2004*. Tribunál, 2004, č. 1 (online) [staženo dne 15. října 2010] Dostupný z: <http://tribunal.kapitula.sk/2004-1/manzelstvo.htm> nestránkováno

12 Srov. CIC/1983, kán. 1150

13 Srov. CIC/1983, kán. 1149

14 Srov. CIC/1983, kán. 1148

15 Srov. CIC/1983, kán. 1143

16 NĚMEC, *Manželské právo...*, str. 20; dále srov. NĚMEC, *Manželské právo...*, str. 182 n.

17 Srov. CIC/1983, kán. 1060

18 DUDA, Ján. *Katolícke manželské právo*. Spiš: Spišská kapitula, 1996., str. 54

19 DUDA, Ján. *Katolícke manželské právo*, str. 54. V pozn. č. 100 citována AAS 33(1941), 424

20 Srov. CIC/1983, kán. 1585

21 DUDA, Ján. *Katolícke manželské právo*, str. 85

- b) tělesné neschopnosti²²
- c) existujícího manželského svazku
- d) rozdílnosti náboženství
- e) svěcení
- f) řeholního slibu
- g) únosu či zadržování ženy
- h) zločinu
- i) pokrevního příbuzenství
- j) zákonného příbuzenství
- k) afinity
- l) veřejné počestnosti.

2. Nedostatky souhlasu ze strany nupturientů

- a) nedostatky týkající se minimálních znalostí o manželství
- b) omyl v osobě
- c) omyl v zásadních vlastnostech druhého nupturienta
- d) omyl zapříčiněný podvodem
- e) omyl ohledně podstatné vlastnosti manželství
- f) nedostatečnost užívání rozumu
- g) závažná porucha soudnosti
- h) psychická neschopnost převzít podstatné manželské povinnosti
- i) simulace souhlasu
- j) podmíněný souhlas
- k) násilí či vážný strach.

3. Nedostatky kanonické formy

- a) nedodržení předepsané formy
- b) nezpůsobilost svědků
- c) nezpůsobilost asistujícího.²³

22 V souladu s CIC/1983, kán. 1084, §3 neplodnost manželství ani nezakazuje, ani nezneplatňuje. Podrobněji k této otázce viz: SEBOTT, Reinhold. *Das neue kirchliche Eherecht*, Frankfurt am Main, Verlag Josef Knecht, 1983, ISBN 3-7820-0495-7, 232 s., str. 80 - 82

23 Srov. NĚMEC, *Manželské právo...*, s. 156 - 157

1.1. Proces o neplatnost manželství

„Vlastním a výlučným právem rozhoduje církev o právních záležitostech ve věcech duchovních a s duchovními spojených“²⁴ a „o porušení církevních zákonů a o každém hříšném jednání, pokud se týká určení zavinění a uložení církevních trestů“²⁵. V procesu o neplatnost manželství se postupuje jednak podle všeobecných procesních předpisů²⁶, jednak podle zvláštních předpisů²⁷. Vždy však, nežli dojde k zahájení procesu o neplatnost manželství, je soudce povinen použít pastoračních prostředků ke smíru²⁸ nebo obnově či zplnění manželství²⁹. Proces o neplatnost nastupuje až poté, co toto úsilí nepřineslo kladný výsledek.³⁰ Tento proces však nesmí nikdy směřovat proti jedné ze stran, ba naopak má stranám pomoci nalézt řešení, které je v objektivním souladu se spravedlností, neboť církev je to, kdo je adresátem žaloby na neplatnost manželství.³¹

1.1.1. Řádné soudní řízení

Církevní právo rozlišuje několik druhů procesů – sporný, trestní, listinné řízení atp. Neplatnost manželství bývá většinou projednávána řádným sporným procesem, ve výjimečně jasných a z konkrétní listiny dokazatelných případech může být o neplatnosti manželství rozhodnuto i listinným řízením.³² „Záležitosti prohlášení neplatnosti manželství nesmějí být projednány ve sporném řízení ústním.“³³

Sporný proces je řada navzájem propojených a podmíněných úkonů, jejichž cílem je vydání soudního výroku. Jedná se o řešení konfliktu mezi osobami (ať již fyzickými nebo právníckými) sobě rovnými, ať již formou řádnou nebo ústní. Sem patří, jak již bylo zmíněno, i řešení manželských sporů, a to především spory o platnost manželství, jakožto řešení konfliktu mezi fyzickými osobami.³⁴

„Soudní řízení je vázáno na příslušné jednací předpisy a uskutečňuje se soudním

24 CIC/1983, kán. 1401, odst. 1

25 CIC/1983, kán. 1401, odst. 2

26 Srov. CIC/1983, kán. 1400 – kán. 1655

27 Srov. CIC/1983, kán. 1671 – kán. 1691

28 Srov. CIC/1983, kán. 1695

29 Srov. CIC/1983, kán. 1676

30 Srov. GRESZTATA, Marta. *Litispendencia w procese kanonicznym*. Lublin: Wydawnictwo diecezjalne w Sandomierzu, 2003, str. 204

31 Srov. DUDA, Ján. *Proces manželskej nulity pred novými výzvami? Pokus o komentár príhovoru Benedikta XVI. Rímskej rote*. Tribunál, 2006, č. 2 (online) [staženo dne 21. října 2010] Dostupný z: <http://tribunál.kapitula.sk/2006-2/proces.htm> nestránkováno

32 Srov. CIC/1983, kán. 1686

33 CIC/1983, kán. 1690

34 Srov. CIC/1983, kán. 1400, §1, odst. 1; dále srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 10

procesem. V procesním jednání se projednávají spory mezi žalujícím a obžalovaným před kompetentním soudcem. Rozhodnutí se zpravidla uskutečňuje soudním výrokem. Po rozsudku musí být k dispozici právní prostředky sloužící k odvolání proti soudnímu rozhodnutí (apelace).³⁵

Řádný proces o neplatnost manželství je ve všech instancích obvykle veden senátem,³⁶ jehož předsedou je běžně soudní vikář (oficál)³⁷, případně víceoficiál³⁸, který sám vykonává většinu procesních úkonů a často také dokazování, která však může delegovat na vyšetřující soudce³⁹. V každém procesu o neplatnost manželství také musí spolupůsobit obhájce svazku,⁴⁰ přičemž nerespektováním jeho práv je ohrožena platnost celého procesu.⁴¹ Strana žalující i žalovaná si zpravidla může přizvat jednoho právního zástupce a / nebo jednoho nebo více advokátů (obhájců).⁴² Nezbytnou je také účast církevního notáře.

Právo na žalobu v procesu o neplatnost manželství má jeden z manželů⁴³, případně ochránce spravedlnosti⁴⁴. Soudce na základě písemné žaloby, nebo v nouzi ústní žaloby zaprotokolované notářem⁴⁵ podané soudu, a poté, co se pokusí o záchranu manželství⁴⁶, které již musí být civilně rozvedeno, zahájí řízení. Po ustavení senátu, musí jeho předseda rozhodnout o splnění všech náležitostí žaloby⁴⁷ a o její příslušnosti⁴⁸. Následuje předvolání strany žalované a vyjádření jejího předběžného stanoviska k zjištění předmětu sporu.⁴⁹ Předmět sporu je stanoven tím, že soudce rozhodnutím určí meze sporné věci.⁵⁰ Uplynutím příslušných lhůt pro podání námitek je uzavřena úvodní část procesu.⁵¹

Pro výsledek celého procesu má zásadní význam následné důkazní řízení.

35 POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 9

36 Srov. CIC/1983, kán. 1425, §1, odst. 1b

37 Podrobněji viz kap. 1.1.3.

38 Srov. CIC/1983, kán. 1420, §1

39 Srov. CIC/1983, kán. 1428, §1

40 Srov. CIC/1983, kán. 1432

41 Srov. CIC/1983, kán. 1433

42 Srov. ASSENMACHER, Günter. *Die Eheverfahren* In *Handbuch des katholischen Kirchenrechts* § 111, str. 1190

43 Srov. CIC/1983, kán. 1674, odst. 1

44 Srov. CIC/1983, kán. 1674, odst. 2

45 Srov. CIC/1983, kán. 1503, §2

46 Srov. CIC/1983, kán. 1676

47 Srov. CIC/1983, kán. 1505 n.

48 Viz dále podrobněji v kap. 2.2.

49 Srov. CIC/1983, kán. 1507 n.

50 Srov. CIC/1983, kán. 1513, §1

51 Srov. GROCHOLEWSKI, Zenon. *Úvodná fáza procesu v kauzách manželskej nulity* In GROCHOLEWSKI, Zenon. *Štúdie z procesného kanonického práva*. Spiš: Spišská kapitula, 1995. 244 str. ISBN 80-7142-032-8. str. 121 -180

Jedná se především o výsledky a doznání stran, výsledky svědků, předložení listinných důkazů, zadání a vyhodnocení znaleckých posudků, případně soudní ohledání.⁵² „Po provedení důkazů musí předseda senátu pod sankcí neplatnosti zveřejnit akta“⁵³, strany – pokud se zúčastnily řízení – si je mohou prohlédnout a advokátům stran může být předán opis, pokud z vážného důvodu soudce nerozhodne jinak.⁵⁴ „K doplnění dokazování mohou strany předložit soudci další důkazy.“⁵⁵ „Následuje sdělení obhajob a námitek obhájce svazku a případně stran. Obhájce svazku má předložit vždy to, co po zhodnocení důkazního materiálu hovoří proti prohlášení manželství za neplatné. Proti jeho námitkám mohou strany písemně zaujímat stanoviska. Obhájce svazku má právo poslední odpovědi.“⁵⁶

„Po soudním projednání hlavní věci (v našem případě sporu o neplatnost manželství) rozhodne soudce hlavní záležitost končeným rozsudkem.“⁵⁷ Vynesení rozsudku předchází v případě sporu o neplatnost manželství diskuse a většinový závěr při zasedání senátu. K tomu, aby jednotliví soudci mohli hlasovat pro neplatnost manželství je nutná jejich morální jistota a při pochybnosti musí rozsudek žalobu na neplatnost manželství odmítnout.⁵⁸ Rozsudek musí být vyhotoven písemně, podepsán členy senátu a notářem, obsahovat právní i skutkové zdůvodnění, poučení o dovolání a musí být v měsíční lhůtě doručen stranám.⁵⁹

Rozsudkem ovšem proces o neplatnost manželství nekončí.⁶⁰ „Rozsudek, který poprvé prohlásil neplatnost manželství, se spolu s odvoláním, pokud bylo podáno, a s ostatními akty řízení zašle z úřední povinnosti do dvaceti dnů od zveřejnění rozsudku k odvolacímu soudu.“⁶¹ U odvolacího soudu je možné zkrácené řízení formou potvrzení rozsudku prohlášení neplatnosti manželství soudu prvního stupně, nebo jeho řádné projednání.⁶² Pokud odvolací soud druhé instance rozhodl proti rozsudku první instance, mají zúčastnění právo na odvolání k soudu třetí instance. Pokud se oba

52 Viz dále podrobněji v kap. 3.2.

53 ASSENMACHER, Günter. *Die Eheverfahren* In *Handbuch des katholischen Kirchenrechts* §111,1196

54 Srov. CIC/1983, kán. 1598, §1

55 CIC/1983, kán. 1598, §2

56 ASSENMACHER, Günter. *Die Eheverfahren* In *Handbuch des katholischen Kirchenrechts* §111, str.1196

57 CIC/1983, kán. 1607

58 O problematice morální jistoty viz: GROCHOLEWSKI, Zenon. *Morální jistota jako klíč pro čtení norem procesního práva*. Litovel: Krejsa František – nákladem vlastním, 1999. 32 s.; dále viz kap. 4.2.

59 Srov. ASSENMACHER, Günter. *Die Eheverfahren* In *Handbuch des katholischen Kirchenrechts* §111, str.1197

60 Srov. GROCHOLEWSKI, Zenon. *Apelačné pokračovanie v kauzách manželskej nulity* In GROCHOLEWCKI, Zenon. *Štúdie z procesného kaninického práva*. Spiš: Spišská kapitula, 1995. 244 str. ISBN 80-7142-032-8. str. 183 - 224

61 CIC/1983, kán. 1682, §1

62 Srov. CIC/1983, kán. 1682, §2

rozsudky shodují, není již vlastní odvolání možné. Pokud by odvolací soud rozhodl poprvé o neplatnosti manželství, nastupuje odvolání k vyšší instanci.⁶³

1.1.2. Administrativní listinné řízení

Administrativní (správní) cesta je „rychlejší, nezávislá na formalitách, ale skýtá také ve srovnání se soudním procesem menší právní záruku“⁶⁴. Rozhodnutí se uskuteční formou dekretu vydaného příslušným představeným. Podřízený (v případech prohlášení neplatnosti manželství soukromá osoba) zde vystupuje proti vyšší veřejné moci. V případě vydání dekretu biskupem, je možný rekurz příslušné římské kongregaci, pokud byl dekret vydán některým úřadem římské kurie, je možný rekurz na Apoštolskou signaturu.⁶⁵

Konkrétně v případě procesu o neplatnost manželství „může soudní vikář nebo jím určený soudce opomenout náležitosti řádného řízení a po předvolání stran a za účasti obhájce svazku prohlásit neplatnost manželství rozsudkem, jestliže z listiny, která neobsahuje rozpor a proti níž nejsou námitky, se bezpečně zjistí existence zneplatňující překážky nebo nedodržení zákonné formy, pokud se stejnou jistotou prokáže, že nebyla udělena dispens nebo že existuje vada platného zmocnění zástupce při sňatku.“⁶⁶ Proces řídí pouze oficiál jako samosoudce nebo jím pověřený soudce. I v tomto zkráceném řízení musí být podána a připuštěna žaloba, předvolány strany, účastnit se obhájce svazku, přizván notář a sestaven rozsudek s odůvodněním. Odpadá stanovení předmětu sporu, dokazování (mimo předložení listin), zveřejnění spisu, uzavření spisu a výměna akt. Odvolat se mohou strany. Obhájce svazku se musí odvolat jen tehdy, pokud má pochybnost o správnosti rozsudku. Pokud není podáno odvolání, může být řízení uzavřeno již v první instanci.⁶⁷

Rozsudky o neplatnost manželství se nikdy nestávají definitivně pravomocnými.⁶⁸ Nicméně manželství, které bylo dvěma shodnými rozsudky nebo rozsudkem a rozhodnutím⁶⁹ prohlášeno za neplatné již není překážkou k uzavření

63 Srov. ASSENMACHER, Günter. *Die Eheverfahren* In *Handbuch des katholischen Kirchenrechts* §111, str.1199

64 POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 9

65 Srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 9

66 CIC/1983, kán. 1686

67 Srov. ASSENMACHER, Günter. *Die Eheverfahren* In *Handbuch des katholischen Kirchenrechts* §111, str.1200 - 1201

68 Srov. CIC/1983, kán. 1643

69 Srov. CIC/1983, kán. 1684, §2

nového manželství.⁷⁰

1.1.3. Funkcionáři církevního soudu

a) Soudní vikář

V čele partikulární církve stojí biskup, který ji spravuje jako Kristův legát a zástupce mimo jiné prostřednictvím své posvátné moci a autority⁷¹. K podstatě této moci patří také vlastní, řádná a bezprostřední pravomoc soudní⁷², ať již je vykonávána osobně nebo skrze soudní úředníky biskupem jmenované⁷³. „Ze svěřené moci je diecézní biskup ve své diecézi, pro všechny záležitosti právem nevyňaté, soudcem první instance.“⁷⁴

Diecéznímu biskupovi přísluší právo ustanovit z kněží soudního vikáře (oficiála), odlišného do generálního vikáře, který má jménem biskupa řádnou soudní moc nad všemi případy s výjimkou záležitostí vyňatých právem, nebo těch, které si biskup sám pro sebe rezervoval. CIC/1983 až na jedinou výjimku⁷⁵ užívá označení soudní vikář namísto dříve obvyklého oficiál. Soudnímu vikáři může biskup ustanovit pomocníky – víceoficiály.⁷⁶

Dále přísluší biskupovi právo jmenování ochránce spravedlnosti a obhájce svazku, a to jak ad hoc, tak i pro všechny případy.⁷⁷

b) Soudce

Církevní soudce je osoba, „která ze svého úřadu šetří záležitost, zjišťuje skutečný stav věcí, rozhoduje a vynáší rozsudek“.⁷⁸ Hlavní činností soudce je rozhodnutí určité pochybnosti. „Soudním rozhodnutím pochybnost zaniká a nastupuje jistota.“⁷⁹ Mají-li být soudním rozhodnutím pochybnosti opravdu odstraněny, musí se toto rozhodnutí opírat o základní pečlivou analýzu všech argumentů. V procesech o neplatnost

70 Srov. CIC/1983, kán. 1684, §1

71 Srov. CIC/1983, kán. 129, §1

72 Srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 5; dále srov. CIC/1983, kán. 135, §1

73 Srov. CIC/1983, kán. 137, §1

74 POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 5

75 Srov. CIC/1983, kán. 1420, §1

76 Srov. FILO, Maxmilián Vladimír. *Stupně, druhy a kompetence soudů v církvi*. In: *Annotatio Iurisprudentiae VI*. Brno: 2006 (online) [staženo dne 21. října 2010] Dostupný z: http://doc.biskupstvi.cz/cic/soubory/AI-MMVI_157-175.pdf, str. 6 - 7

77 Srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 5

78 POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 4

79 POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 4

manželství se jedná vždy o věc týkající se nějaké skupiny (manžel, manželka, případně děti), které je pravomocné pro celou tuto skupinu.⁸⁰

c) Ochránce spravedlnosti

Ochránce spravedlnosti je jmenován biskupem z řad právnický vzdělaných duchovních, případně i laiků⁸¹ pro sporné záležitosti, ve kterých může být ohroženo veřejné dobro a pro trestní procesy. „Je obdobou státního zástupce (nebo přesněji bývalého prokurátora) v sekulárním procesním právu.“⁸² Jeho základní povinností v procesech o neplatnost manželství je zabezpečení veřejného dobra⁸³ a jeho účast na tomto řízení je povinná pod sankcí neplatnosti jednání soudu, pokud by nebyl obeslán. Jestliže se účastnil v řízení soudu nižší instance, je jeho účast nezbytnou i v řízení u soudu vyšší instance.⁸⁴

d) Obhájce svazku

Obhájce svazku je rovněž jmenován diecézním biskupem⁸⁵ a je „ustanoven pro záležitosti, ve kterých se jedná o neplatnost či rozloučení manželství nebo o neplatnost svátosti svěcení“⁸⁶. Jeho základní povinností je „předkládat soudci všechno, co rozumným způsobem může být uvedeno proti neplatnosti nebo rozloučení manželství“,⁸⁷ tj. oponovat tvrzení o neplatnosti (obhajovat svazek).⁸⁸ Má právo případně i prohlásit, že nemůže na obranu manželství nic předložit.⁸⁹ I v jeho případě je účast na tomto řízení povinná pod sankcí neplatnosti jednání soudu, pokud by nebyl obeslán. „Úřad ochránce svazku a ochránce spravedlnosti může vykonávat tatáž osoba, ne však v téže záležitosti (tzv. omezená kompatibilita)“.⁹⁰

80 Srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 4

81 Srov. HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2002. 436 str., ISBN 80-86432-26-2, str. 363

82 HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*, str. 362

83 Srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 6

84 Srov. HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*, str. 363

85 Srov. CIC/1983, kán. 1435

86 POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 6

87 CIC/1983, kán. 1432; dále srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 6

88 Srov. DZIĘGA Andrzej, *Zadania procesowe obrońcy węzła małżeńskiego* In *Kościelne prawo procesowe. Materiały i studia. Tom 1*. Lublin: Wydawnictwo diecezjalne w Sandomierzu, 1999., str. 23 - 40

89 Srov. ASSENMACHER, Günter. *Die Eheverfahren* In *Handbuch des katholischen Kirchenrechts* §111. Zde citováno vyjádření Pia XII. ze dne 2. 10. 1944 v této věci., str. 1190, pozn. 18

90 HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*, str. 363; dále srov. CIC/1983, kán. 1436, §1;

e) Notář

Notář vede soudní protokol, musí se proto účastnit každého řízení. Akta jím nepodepsaná jsou neplatná a naopak akta jím vyhotovená se těší veřejné věrohodnosti.⁹¹ Jeho činnost se tudíž předpokládá i u výslechu stran a svědků⁹² a může jej zastávat i kvalifikovaný laik, muž i žena.⁹³

f) Auditor - vyšetřující

K povinnostem a oprávněním diecézního biskupa patří také potvrzování členů soudních tribunálů, jmenovitě auditora a advokátů.⁹⁴ Auditora – vyšetřujícího - může předseda senátu „jmenovat k vyšetření záležitosti buď z řad soudců, nebo jiných osob (duchovní či laiků), k tomu diecézním biskupem schválených. Přísluší mu zásadně jen provádění důkazů, ale v mezích pokynů soudce může rozhodnout, které důkazy a jak se mají provést. Nepodílí se na meritorním rozhodování soudu“.⁹⁵

g) Advokát – obhájce

Každý účastník řízení má právo si zvolit jednoho nebo i více advokátů, jakožto poradce.⁹⁶ Advokáta může straně ustanovit i soudce, považuje-li to za vhodné. Z jeho povahy jakožto poradce vyplývá, že „nemůže jménem procesní strany činit žádné procesní úkony (je pomocníkem strany na materiální úrovni)“.⁹⁷ Musí jít o katolíka, doktora kanonického práva, jmenovaného biskupem.⁹⁸

h) Právní zástupce

Právní zástupce je pro každého účastníka řízení pouze jeden a na základě výslovného zmocnění procesní stranou činí procesní úkony s účinky pro zastoupenou stranu (je pomocníkem strany na formální úrovni).⁹⁹ Nemá-li zvláštní zmocnění, nemůže se platně zříci žaloby, stupně soudu, soudních jednání apod.¹⁰⁰

Volba osoby soudce, ochránce spravedlnosti, obhájce svazku, přísedících a

91 Srov. CIC/1983, kán. 1437; dále srov. HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*, str. 363

92 Srov. CIC/1983, kán. 1567

93 Srov. ASSENMACHER, Günter. *Die Eheverfahren* In *Handbuch des katholischen Kirchenrechts* §111, str.1191

94 Srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 6

95 HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*, str. 362

96 Srov. CIC/1983, kán. 1481, §1

97 HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*, str. 365

98 Srov. HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*, str. 365

99 Srov. HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*, str. 365 n.

100 Srov. CIC/1983, kán. 1485

vyšetřujících může být ovlivněna jako omezeními plynoucími ze zákona¹⁰¹, tak i námitkami stran.¹⁰²

1.2. Hlavní zásady kanonického procesu

1.2.1. Principy kanonického soudního řízení

Jako každé soudní řízení, i kanonické soudní řízení je ovládáno jistými zásadami – principy, z nichž některé jsou společné se zásadami sekulárního procesního práva a jiné jsou naopak typické pouze pro kanonické soudní řízení.

Za specifické pro kanonické soudní řízení je možno považovat:

a) Zásada písemnosti¹⁰³ Dodržování této zásady je důležité zejména v důkazním řízení, kdy znemožňuje ovlivňování svědků. Jistou výjimkou z této zásady je sporné řízení ústní¹⁰⁴, ale i zde odpovědi, požadavky a námitky notářem alespoň v hrubých rysech zapisují.¹⁰⁵

b) Zásada neveřejnosti jednání¹⁰⁶ zaručuje diskrétnost zejména v kauzách o neplatnost manželství. V tajně konaném řízení mohou být navíc vyloučeni i advokáti a zástupci stran.¹⁰⁷

c) Zásada volného hodnocení důkazů podle svědomí soudce¹⁰⁸ dává soudci nezbytnou svobodu samostatně hodnotit důležitost či nepotřebnost jednotlivých důkazů bez ohledu na chtěné či nechtěné vnější ovlivňování, pastorační ohleduplnost apod. Musí odmítnout přiřadit hodnotu důkazu, který byl získán ze strachu, násilí, omylem¹⁰⁹ a jako neplnohodnotný musí označit důkaz získaný výpovědí jen jednoho svědka¹¹⁰.

K zásadám do značné míry shodným se sekulárním procesním právem patří:

a) Zásada legality, dle které je možno u soudu postupovat pouze způsobem

101 Srov. CIC/1983, kán. 1448

102 Srov. DZIĘGA, Andrej. *Strony sporu w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa*. Warszawa:Redakcja „Oficyyna kalamus“, 1994, str. 192 n.

103 Srov. CIC/1983, kán. 1472

104 Srov. CIC/1983, kán. 1656 – c. 1670

105 Srov. CIC/1983, kán. 1664

106 Srov. CIC/1983, kán. 1470, §1

107 Srov. CIC/1983, kán. 1559

108 Srov. CIC/1983, kán. 1608, §3

109 Srov. CIC/1983, kán. 1538

110 Srov. CIC/1983, kán. 1573

v zákoně stanoveným. Od této zásady nelze ani dispenzovat.¹¹¹

b) Zásada materiální pravdy vyžaduje, aby v každém jednotlivém případě byl zjištěn skutkový stav věci a to především dokazováním. Při rozhodování o věci musí mít soudce mravní jistotu.¹¹² Po formální stránce doplňují zásadu materiální pravdy přísaha pravdomluvnosti procesních stran¹¹³ a svědků.¹¹⁴

c) Zásada projednací ukládá stranám předkládat a dokazovat svá tvrzení – dokazovat musí ten, kdo něco tvrdí.¹¹⁵ Soud v zásadě projednává pouze návrhy a tvrzení stran. V řízení o věcech veřejného zájmu – i v procesu o neplatnost manželství – se z části uplatňuje opačná zásada vyšetřovací neboli inkviziční¹¹⁶, dle které může být iniciativní i soud, především však ochránce spravedlnosti nebo obhájce svazku.

d) Zásada dispoziční stanoví, že soudce nemůže zahájit řízení z vlastní iniciativy, nýbrž pouze na základě žaloby. Tu ovšem může v případě neplatnosti manželství podat i ochránce spravedlnosti.¹¹⁷

e) Zásada oficiality naopak soudci ukládá jednat z úřední povinnosti po zahájení řízení ve věci veřejného zájmu (sem náleží i neplatnost manželství) či spásy duší.

f) Zásada rovnosti procesních stran dává stranám ve sporu zásadně stejné možnosti a stejné prostředky.

g) Zásada přezkoumatelnosti meritorních rozhodnutí je v kanonickém právu posílena neexistencí jednoinstančních řízení. Naopak v řízení o prohlášení neplatnosti manželství je přezkoumání rozhodnutí soudu první instance soudem druhé instance obligatorní,¹¹⁸ ba dokonce v případech rozdílného rozhodnutí v první a druhé instanci není vyloučeno řízení ve třetím stupni.

h) V řízení o prohlášení neplatnosti manželství platí zásada senátního rozhodování.¹¹⁹

i) Výslovně stanovena je zásada práva na obhajobu¹²⁰, přičemž porušení

111 Srov. CIC/1983, kán. 87, §1

112 Srov. CIC/1983, kán. 1608, §1

113 Srov. CIC/1983, kán. 1532

114 Srov. CIC/1983, kán. 1562, odst. 2

115 Srov. CIC/1983, kán. 1526, §1

116 Srov. CIC/1983, kán. 1530

117 Srov. CIC/1983, kán. 1501

118 Srov. CIC/1983, kán. 1682, §1

119 Srov. CIC/1983, kán. 1425, odst. 1b

120 Srov. CIC/1983, kán. 1593, §1

tohoto práva zakládá nenapravitelnou vadu rozsudku¹²¹.

K pravomocem diecézního biskupa – mimo jiné – patří, stanovit partikulární normy, kterými se řídí činnost soudu. Soudci mají být k jednotlivým případům určováni „podle pořadí“ (*per turnum*). Dále sem patří vnější organizace soudní kanceláře a archivu, způsob vynášení rozsudků, uspořádání záznamů o výroku neplatnosti manželství do farních knih, odměny a poplatky za úkony soudu a platy zaměstnanců tribunálu. Zásady, podle kterých strany platí náhrady prokurátorům, advokátům, znalcům a tlumočnickům a náhrady svědkům. Zásady pro přiznání bezplatné právní pomoci, určení odškodného straně, která spor prohrála atd. Vše to musí být natrvalo ustanoveno diecézním biskupem v soudním řádu nebo ad hoc.¹²²

1.2.2. Rozhodnutí vyhrazená biskupovi v případech neplatnosti manželství

Nepovažuje se za vhodné, aby diecézní biskup sám osobně rozhodoval sporné záležitosti zejména z důvodu negativního náhledu strany, která spor prohrála. Některé záležitosti však předpokládají osobní rozhodnutí diecézního biskupa:

- Doporučení, aby určitou záležitostí, která je obtížná nebo pro partikulární církve velmi důležitá, neřešil tříčlenný, ale pěti či sedmičlenný tribunál. Biskup učiní rozhodnutí dekretem, který bude vložen do spisů.
- Rozhodnutím, zda je ohroženo obecné dobro či nikoliv biskup též rozhodne o účasti ochránce spravedlnosti v dané kauze.
- Pokud oficiál nebo víceoficiál nemohou plnit svoji funkci pro vyloučení z účasti na případu nebo jiné příčiny, rozhodne biskup, kdo bude předsedou tribunálu.

Uvedené případy vyplývají z okolností v dané kauze o neplatnosti manželství, nikoliv z činnosti tribunálu. Jde o organizaci tribunálu a nikoliv o přímé řízení procesu.¹²³

121 Srov. CIC/1983, kán. 1620, odst. 7; dále srov. HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*, str. 383 - 386

122 Srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 7

123 Srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 7

2. Církevní soudnictví

2.1. Církevní soudnictví příslušné pro českou a moravskou církevní provincii

2.1.1. Církevní soudy na území české a moravské církevní provincie

a) Diecézní soudy

„Z titulu nejvyššího pastýře své diecéze je diecézní biskup v čele diecézního soudu.“¹²⁴ Diecézní soud je soudem prvního a nejnižšího stupně (instance). Soudem druhé stupně jsou soudy metropolitní.¹²⁵

V České republice jsou zřízeny následující diecézními soudy: Diecézní církevní soud Brno¹²⁶, Diecézní církevní soud Hradec Králové¹²⁷ a Diecézní církevní soud Plzeň¹²⁸

b) Metropolitní soudy

„Od výroku soudu prvního stupně se lze odvolat (apelovat) k soudu druhého stupně, tj. od soudu diecézního k soudu metropolitnímu. Metropolitní soud je trvale ustanoven jako odvolací soud pro diecézní soudy svých sufragánních diecézí. Sám metropolitní soud je soudem prvního stupně pro svou diecézi. Odvolacím soudem pro soud metropolitní je soud, který si se souhlasem Apoštolského stolce metropolita zvolil. Pokud rozsudek metropolitního soudu jako soudu odvolacího potvrdí rozsudek diecézního soudu jakožto soudu prvního stupně, nabývá rozsudek účinnosti.“¹²⁹ V opačném případě je možné a přináleží odvolat se od soudu metropolitního k soudu Římské rotě jakožto soudu třetího stupně. Analogicky, pokud rozsudek metropolitního soudu, který soudil záležitost v prvním stupni nepotvrdí zvolený odvolací soud, náleží se odvolat k soudu Římské rotě. Ta může řešit a rozhodovat všechny záležitosti ve všech třech stupních.¹³⁰

U nás je metropolitní soud pouze v Praze.¹³¹ Hierarchicky je na stejné úrovni

124 POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 16

125 Srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 16

126 Adresa: Diecézní církevní soud Brno, Petrov 5, 601 43 Brno, tel. 543 237 051, cirkevnisoud.brno@biskupstvi.cz

127 Adresa: Diecézní církevní soud Hradec Králové, Biskupství královéhradecké, Velké náměstí 35, 500 01 Hradec Králové, tel. 495 581 266, soud@diecezezhk.cz

128 Adresa: Diecézní církevní soud Plzeň, Biskupství plzeňské, Nám. Republiky 35, 301 14 Plzeň

129 POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 16

130 Srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 16

131 Adresa: Metropolitní církevní soud Praha, Hradčanské nám. 56/16, 119 02 Praha 1 – Hradčany, tel. 233 350 788, mcs@apha.cz

soud v Olomouci, který je však vzhledem k tomu, že je společným jak pro Arcidiecézi olomouckou, tak i pro Diecézi ostravsko – opavskou soudem interdiecézním.¹³²

Pro Diecézi brněnskou a Diecézi královehradeckou je soudem druhého stupně Interdiecézní soud v Olomouci.

c) Interdiecézní soudy

„Biskupové více diecézí mohou svou soudcovskou moc vykonávat i kolegiálně“¹³³ a mohou se souhlasem Apoštolského stolce zřídit jediný soud prvního stupně pro své diecéze. V tom případě, buď příslušní biskupové společně, nebo pouze jimi jmenovaný biskup, mají všechna práva, která má diecézní biskup vůči svému soudu.¹³⁴ Nejčastěji to bývá ordinář diecéze, ve které má soud své sídlo. Interdiecézní soud může obdržet od Apoštolské signatury dispenz, aby mohl být pro své kauzy i soudem druhého stupně (odvolacím).¹³⁵

U nás existuje Interdiecézní soud v Olomouci, který je zřízen od r. 1997 jako interdiecézní soud pro Arcidiecézi olomouckou a Diecézi ostravsko-opavskou.

Metropolitní soud v Praze a Interdiecézní soud Olomouci jsou odvolacími soudy druhé instance jeden druhému.¹³⁶

2.1.2. Celocírkevní soudy

a) Papež a soudy apoštolského stolce

Nejvyšší soudní instancí v církvi ve všech věcech – proces o neplatnost manželství nevyjímaje - je papež a jeho soudy. Soudu Apoštolského soudce může každý věřící předložit svou spornou věc projednávanou u soudu kteréhokoliv stupně a v jakémkoliv stavu řízení a žádat, aby ji papež rozhodl nebo u něho může i řízení zahájit.¹³⁷ Papeži je vyhrazen i případný proces o neplatnost manželství představitelů

132 Adresa: Interdiecézní církevní soud Olomouc, Wurmova 9, 771 01 Olomouc, tel. 587 405 404

133 POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str 16

134 Srov. CIC/1983, kán. 1423, §1

135 Srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 17

136 Srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 18

137 Srov. CIC/1983, kán. 1417

států.¹³⁸ Papež tento svůj soudní úkol vykonává stabilně prostřednictvím Římské roty, která je též řádnou odvolací instancí pro odvolání proti rozsudkům nižších soudů.

b) Římská rota - Apostolicum Rotae Romanae Tribunal

Římská rota¹³⁹ je kolegiální sbor auditorů jmenovaný papežem, v jehož čele stojí děkan jako první mezi rovnými. K jejich pomoci jmenuje papež ochránce spravedlnosti a obhájce svazku navržené kolegiem. Papež také potvrzuje notáře, které si kolegium soudců vybralo.¹⁴⁰

Je především soudem odvolacím¹⁴¹ a řádným soudem třetí instance. Manželské záležitosti ve třetí instanci mohou být mimořádně svěřeny na základě privilegia uděleného Apoštolským stolcem některým vybraným nižším soudům.¹⁴² U nás to byl v letech 1950 - 1990 církevní soud v Olomouci.¹⁴³

Římská rota soudí ve vztahu k procesu o neplatnosti manželství:

- a) „Ve druhém stupni (instanci) záležitosti, které byly rozhodnuty řádnými soudy prvního stupně a jsou podány Apoštolskému stolci zákonným odvoláním“.¹⁴⁴
- b) „Ve třetím a dalším stupni záležitosti již projednané Římskou rotou a kterýmkoliv jiným soudem, pokud nejde o věc již pravomocně odsouzenou“.¹⁴⁵
- c) V prvním stupni záležitosti představitelů států.¹⁴⁶
- d) Jiné záležitosti, které si papež vzal k projednání ke svému soudu buď z vlastního podnětu, nebo na návrh stran a svěřil je Římské rotě. Tyto věci soudí Římská rota – pokud není reskriptem stanoveno jinak – i v druhém a dalším stupni.¹⁴⁷

138 Srov. CIC/1983, kán. 1401, odst. 2 a kán. 1405, odst. 1

139 Adresa: Excellentissimum Apostolicum Rotae Romanae Tribunal, Piazza della Cancelleria 1, 00186 Roma, ITALIA

140 Srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 14

141 Srov. CIC/1983, kán. 1443

142 Srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 18

143 MENKE, Monika. *Podíl laiků na výkonu soudní moci římskokatolické církve (na úrovni diecéze) s přihlédnutím k situaci v ČR*. Olomouc: CMTF UP, 2008 (disertační práce, tiskem nevydáno). Pozn. p. č. 477, s. 73. „Dne 26. října 1950 požádal tehdejší olomoucký arcibiskup ThDr. Karel Matocha dopisem s č.j.: 385/50 v Římě o povolení zřídit v Olomouci III. soudní instanci pro všechny diecéze tehdejšího Československa (důvodem bylo přerušení pravidelného styku s Apoštolským stolcem). Mons. Dominik Tardini jménem sv. Otce Pia XII. udělil tuto fakultu dne 31. 12. 1950 listem č.j.: 9419/50. Arcibiskup olomoucký ThDr. Karel Matocha obdržel tímto listem i právo subdelegace. Takto fungoval olomoucký soud až do roku 1990, kdy již byly mohly být apelace od soudu II. instance odesílány k soudu III. instance Římské Roty v Římě.“

144 CIC/1983, kán. 1444, §1, odst. 1

145 CIC/1983, kán. 1444, §1, odst. 2

146 Srov. CIC/1983, kán. 1405, §1, odst.1

147 Srov. CIC/1983, kán. 1444, §2

c) Apoštolská signatura

„Apoštolská signatura je nejvyšším soudem církve a nejvyšším úřadem justiční správy.“¹⁴⁸ Lze konstatovat, že z pohledu procesu o neplatnost manželství je jsou její výroky málo pravděpodobné, nicméně může mít dohled nebo rozhodnout o:

- a) „Stížnosti na neplatnost a žádosti o návrat do předešlého stavu a jiné stížnosti proti rozhodnutí Římské rotý.“¹⁴⁹
- b) „Námítkách zaujatosti a jiných záležitostech proti soudcům Římské rotý z důvodu jednání při výkonu jejich služby.“¹⁵⁰
- c) „Sporech o příslušnost různých odvolacích soudů.“¹⁵¹
- d) „Dozírat na správný výkon spravedlnosti, sledovat činnost advokátů a zástupců stran.“¹⁵²

„Výroky Apoštolské signatury mají právní moc i bez uvedení právních nebo faktických důvodů rozhodnutí. Na žádost strany nebo ex offio může Apoštolská signatura uvést motivy rozsudku podle jejích vlastních příslušných pravidel. Odvolání vůči rozsudkům Apoštolské signatury jsou vyloučena a její výroky se stávají okamžitě právoplatnými a přecházejí ve stav věci rozhodnuté.“¹⁵³

2.2. Příslušnost soudu

Pro příslušnost soudního procesu o neplatnost manželství platí několik zásad vyplývajících přímo z CIC/1983.

„Církevnímu soudci přísluší vlastním právem soudit manželské záležitosti pokřtěných.“¹⁵⁴ „Záležitosti o ryze občanských účincích manželství přísluší světským soudům, pokud partikulární právo nestanoví, že i tyto věci projednává a rozhoduje církevní soudce jako jsou záležitosti nahodilé a k hlavní věci se vztahující.“¹⁵⁵

V kauzách o neplatnost manželství, pokud nejsou vyhrazeny Apoštolskému stolci¹⁵⁶, je příslušný:

- „soud místa, v němž bylo uzavřeno manželství“¹⁵⁷
- „soud místa, v němž má žalovaná strana kanonické trvalé nebo přechodné

148 POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 13

149 CIC/1983, kán. 1445, §1, odst. 1

150 CIC/1983, kán. 1445, §1, odst. 3

151 CIC/1983, kán. 1445, §1, odst. 4; dále srov. CIC/1983, kán. 1416

152 CIC/1983, kán. 1445, §3, odst. 1

153 POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 14

154 CIC/1983, kán. 1671

155 CIC/1983, kán. 1672

156 Srov. CIC/1983, kán. 1405, §1, odst. 1

157 CIC/1983, kán. 1673, odst. 1

bydliště¹⁵⁸

- „soud místa, v němž má žalující strana kanonické trvalé bydliště, jestliže obě strany pobývají na území téže biskupské konference a soudní vikář kanonického trvalého bydliště žalované strany po projednání s ní s tím souhlasí“¹⁵⁹
- „soud místa, kde se ve skutečnosti provede většina důkazů“¹⁶⁰ - opět za předpokladu souhlasu soudního vikáře kanonického bydliště žalované strany po projednání námitek.

Bylo-li ku příkladu manželství uzavřeno v Diecézi brněnské, žalující strana má kanonické trvalé bydliště v Arcidiecézi olomoucké a žalovaná strana kanonické přechodné bydliště v Diecézi královehradecké, musí žalující strana podat žalobu nejprve u příslušného soudu prvního stupně.¹⁶¹ V uvedeném příkladu jsou kompetentními Diecézní soud v Brně z titulu místa uzavření manželství, Diecézní soud v Hradci Králové z titulu přechodného kanonického bydliště strany žalované a konečně Interdiecézní soud v Olomouci z titulu trvalého kanonického bydliště strany žalující. V případě podání žaloby u Interdiecézního soudu v Olomouci je sice splněna podmínka pobytu obou stran na území téže biskupské konference, ale s příslušností tomuto soudu by musel dát souhlas soudní vikář Diecézního soudu v Hradci Králové jakožto kanonického bydliště žalované strany.¹⁶²

Příslušnost po přijetí či odmítnutí žaloby

Při přijetí žaloby „je soudce nebo předseda senátu povinen nejprve zjistit, zda věc přísluší do jeho kompetence a zda je žalobce způsobilý jednání u soudu. Následně je povinen co nejdříve svým rozhodnutím žalobu přijmout nebo odmítnout.“¹⁶³

Povinností soudního vikáře také je, zvážit okolnosti výše uvedených případů podání žaloby v místě, kde má žalovaná strana kanonické trvalé nebo přechodné bydliště¹⁶⁴ nebo kde se ve skutečnosti provede většina důkazů,¹⁶⁵ případně nejdříve shromáždit a posoudit oprávněnost důvodů, pro které se o takový souhlas žádá. Pokud by zjistil, „že v jeho diecézi není možno získat většinu důkazů, je povinen souhlas

158 CIC/1983, kán. 1673, odst. 2

159 CIC/1983, kán. 1673, odst. 3

160 CIC/1983, kán. 1673, odst. 4

161 Při zachování práva zahájit proces i u soudu Apoštolského stolce - srov. CIC/1983, kán. 1417

162 Srov. CIC/1983, kán. 1673, odst. 3

163 CIC/1983, kán. 1505, §1

164 Srov. CIC/1983, kán. 1673, odst. 3

165 Srov. CIC/1983, kán. 1673, odst. 4

odmítnout. Nežalující strana má také právo, dříve než přednese svoje případné námitky, znát důvody žalující strany. Je-li pro nežalující stranu příslušných více soudů, může si zvolit jeden z nich.¹⁶⁶

Pro bezdomovce, přesněji osoby bez trvalého nebo přechodného kanonického bydliště,¹⁶⁷ je příslušný soud podle místa, kde právě pobývají.¹⁶⁸ Pokud by nebylo známo trvalé nebo přechodné bydliště nežalující strany, může být žalována u soudu žalobce, není-li příslušný jiný soud.¹⁶⁹

Vedle řádné kompetence existuje zákonná kompetence v případech¹⁷⁰, které se vesměs záležitosti nulity manželství vymykají.

166 POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 12

167 Srov. CIC/1983, kán. 102

168 Srov. CIC/1983, kán. 1409, §1

169 Srov. CIC/1983, kán. 1409, §2

170 Srov. CIC/1983, kán. 1410 – kán. 1413

III. SPECIÁLNÍ ČÁST

3. Důkazní část procesu

3.1. Dokazování obecně

3.1.1. Důkaz

Kodex kanonického práva používá pojmu „důkaz“ jednak obecněji jako označení důkazního prostředku, kterými se buď snaží strany dokázat nějakou proklamovanou skutečnost, nebo jej vyžaduje soudce za účelem ověření nějaké proklamované skutečnosti. Takový důkaz může potvrzovat či vyvracet tvrzení strany žalující i žalované. V užším slova smyslu označuje důkaz nějaký konkrétní důkazní prostředek, který je skutečně způsobilý – ať již samostatně nebo spolu s dalšími – poskytnout soudci požadovanou morální jistotu.¹⁷¹ „Důkaz má potvrdit nebo vyvrátit fakta, o které se opírá žaloba.“¹⁷² „Je možno použít jakýkoliv druh důkazů, které jsou podle mínění soudce užitečné k posouzení záležitosti a jsou dovolené.“¹⁷³ Nelze však také vyloučit případnou možnost, že důkaz nebude v procesu nakonec vůbec užitečný.¹⁷⁴

Ačkoliv existuje obecně platná zásada, že „povinnost něco dokazovat má ten, kdo něco tvrdí“¹⁷⁵, existují věci, které není nutno dokazovat.

Důkaz není nutný v případě:

- zákonem předpokládaných skutečností,
- skutečností, které jedna strana tvrdí a druhá je připouští, pokud ovšem samo právo nebo soudce navzdory tomu nepožadují důkaz.¹⁷⁶

a) Legální důkaz

Legální důkaz je formován samotným zákonem v tom smyslu, že zákon sám a výslovně poskytuje hodnotu, která se má důkazu přidružit.¹⁷⁷

171 Srov. CIC/1983, kán. 1608; dále srov. GROCHOLEWSKI, Z. *Štruktúra dokazovej fázy procesu*. In: *Sborník Acta IX. Symposii Iuri Canonici anni 1996*. Ius et iustitia. Přel. P. Holec. Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtašáka v Spišskom Podhradí, 2000, s. 78

172 POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 58

173 CIC/1983, kán. 1527, §1

174 Srov. ORLITA, Karel. *Hodnocení jednotlivých důkazů*. In: *Adnotatio Iurisprudentiae IX*. Brno: 2007 (online) [staženo dne 21. října 2010] Dostupný z:

http://doc.biskupstvi.cz/cic/soubory/AI-MMVII_255-258.pdf, nestránkováno

175 CIC/1983, kán. 1526, §1

176 Srov. CIC/1983, kán. 1526, §2

177 Srov. ORLITA, Karel. *Hodnocení jednotlivých důkazů*. In: *Adnotatio Iurisprudentiae IX*.

b) Svobodný důkaz

„Svobodný důkaz je takový, u kterého zákon dovoluje soudci k indikování a kritériu hodnocení přidružit svobodně hodnotu důkazů při rekonstrukci jednotlivých faktů. U svobodného důkazu“ – příkladně u svědeckého důkazu - „není nikdy stanovena jeho konečná hodnota.“¹⁷⁸

c) Plný důkaz

Plný důkaz splňuje v úzkém smyslu požadavky zákona a vytváří nezbytnou právní jistotu. Tato jistota může být buď vzhledem k zákonu, jestliže se jedná o důkaz legální, nebo vzhledem k soudci, jestliže se jedná o důkaz svobodný. Plnými důkazy v procesu neplatnosti manželství jsou:

- veřejný dokument – listinný materiál¹⁷⁹
- výpověď kvalifikovaného svědka¹⁸⁰
- „svědectví dvou věrohodných svědků“¹⁸¹
- zákonem stanovená právní domněnka¹⁸²
- „notoricky známá skutečnost“
- „výpověď nežalující strany v její neprospěch“
- „výpověď nežalující strany pod přísahou“.¹⁸³

d) Poloplný důkaz

„Poloplný důkaz nedosahuje takové jistoty jako plný důkaz, ale vytváří jistou pravděpodobnost, kterou musí vzít soudce v úvahu (svědci s pochybnou verohodností, neúplné listiny).“¹⁸⁴

e) Přímý důkaz

„Přímý důkaz je takový, kdy předložené svědectví se zakládá na vlastní zkušenosti (*ex auditu*, *ex visu*).“ Např. ve sporné věci týkající se simulace souhlasu je doznání strany, která se

178 ORLITA, Karel. *Hodnocení jednotlivých důkazů. In: Adnotatio Iurisprudentiae IX.*

179 Srov. CIC/1983, kán. 1540 - 1546

180 Srov. CIC/1983, kán. 1573

181 POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 58

182 Srov. CIC/1983, kán. 1584 – 1586; dále srov. ORLITA, Karel. *Hodnocení jednotlivých důkazů. In: Adnotatio Iurisprudentiae IX.*

183 POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 58

184 ORLITA, Karel. *Hodnocení jednotlivých důkazů. In: Adnotatio Iurisprudentiae IX.* Zde též pojednáno o účelnosti dělení na plný a poloplný důkaz a různé stupně důkazní hodnoty.

simulace dopustila zřejmým přímým důkazem.¹⁸⁵

f) Nepřímý důkaz

U nepřímého důkazu není určitá skutečnost svědkem poznána bezprostředně, ale prostřednictvím jiné skutečnosti, řeči, či indicie, jejímž prostřednictvím se může druhotným zkoumáním dojít k původně hledané skutečnosti. Sem náleží právní domněnky.¹⁸⁶

g) Jednoduchý důkaz

„Jedná se o důkaz, který je formulován během řízení (např. výslechy stran).“¹⁸⁷

h) Předem formovaný důkaz

Je důkaz, který vznikl již před zahájením řízení (např. listiny). Některé takové důkazy musejí být i přes to předmětem dalšího ověření (např. grafologickým či kaligrafickým posudkem).¹⁸⁸

i) Soudní důkaz

„Soudní důkazy jsou shromážděny během soudního řízení při zachování procesních norem (např. doznání stran během výslechu).“

j) Mimosoudní důkaz

„Mimosoudní důkazy jsou shromážděny mimo soudní řízení a bez zachování procesních norem (např. mimosoudní doznání).“¹⁸⁹

3.2. Jednotlivé důkazní prostředky

Jako důkazní prostředky v procesu neplatnosti manželství obvykle slouží:

- a) listinný důkaz
- b) výslech stran
- c) doznání stran

185 Srov. a citace dle: ORLITA, Karel. *Hodnocení jednotlivých důkazů. In: Adnotatio Iurisprudentiae IX.*

186 Srov. CIC/1983, kán. 1584 – 1586; dále srov. ORLITA, Karel. *Hodnocení jednotlivých důkazů. In: Adnotatio Iurisprudentiae IX.*

187 ORLITA, Karel. *Hodnocení jednotlivých důkazů. In: Adnotatio Iurisprudentiae IX.*

188 Srov. ORLITA, Karel. *Hodnocení jednotlivých důkazů. In: Adnotatio Iurisprudentiae IX.*

189 ORLITA, Karel. *Hodnocení jednotlivých důkazů. In: Adnotatio Iurisprudentiae IX.*

- d) svědecký důkaz
- e) znalecké posudky
- f) soudní ohledání věci (spíše výjimečně)
- g) zákonem stanovené předpoklady.¹⁹⁰

3.2.1. Listinný důkaz

Listinný důkaz tvoří listina, na níž je písemně zaznamenána vůle a rozvaha pisatele, stvrzená jeho podpisem. „Listinné důkazy jsou v soudním procesu nespolehlivějšími důkazy“¹⁹¹ a tradičně se pro svoji velkou hodnotu vždy upřednostňují před důkazy z výpovědi.¹⁹² Některé dokumenty, které mají sílu plného důkazu se přikládají jako přílohy již při podání žaloby. Jedná se např. o potvrzení o křtu, potvrzení o církevním sňatku, kopii rozvodového rozsudku občanského soudu. Jako důkazy s různou silou mohou posloužit i lékařské zprávy a dopisy. Zvláštní význam mohou mít dopisy napsané nedlouho před uzavřením sňatku. Jiné listiny jsou následně přidávány do spisu v době projednávání záležitosti.¹⁹³

Za listinný důkaz se v zásadě považuje taková písemnost, která je opatřena datem a obsahuje co do materie pevné a smysly vnímatelné ztělesnění myšlenek původce.¹⁹⁴ Z tohoto důvodu není listinným důkazem např. fotografie, která však může sloužit jako důkazní prostředek při soudním ohledání.¹⁹⁵ Zvláštní problém představují moderní technické záznamové prostředky (gramodesky, magnetofonové a video nahrávky, datové nosiče, fotografické a filmové záznamy), a to jednak z důvodu nejisté autenticity jejich obsahu, hlavně však proto, že postrádají často prvky, které jsou konstitutivní pro jistotu důkazního prostředku (např. podpis).¹⁹⁶

Zcela samostatnou oblastí je v tomto případě problematika elektronických dokumentů opatřených zaručeným elektronickým podpisem, která nepochybně bude v dohledné budoucnosti nabývat na významu, která však – pokud je mi známo – není dosud nikde z pohledu církevního práva zpracována. Nelze při tom rozumně předpokládat, že bude i v budoucnu možné pracovat při sporech o neplatnost

190 Srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 58

191 LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1539/4* In *Münsterischer Kommentar zum Codex iuris canonici* Band 6. Essen: Ludgerus-Verlag, datováno průběžně. ISSN 0932-8327

192 Srov. ORLITA, Karel. *Hodnocení jednotlivých důkazů*. In: *Adnotatio Iurisprudentiae IX*.

193 Srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 59

194 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1540/2*

195 Srov. CIC/1983, §1582

196 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1539/5*

manželství, ale i jiných církevně-právních procesech, pouze s listinnými důkazy ve vlastním smyslu slova a v jejich čistě materiální podobě, tj. jako textu na papírovém či jiném podobném nosiči.

a) Povaha a věrohodnost listin

Kriteriem pro rozlišení povahy a věrohodnosti listin jsou vystavovatel (civilní nebo církevní úřední osoba, soukromá osoba), vztah vystavovatele k listině (vystavení při výkonu úřadu) a zákonné určení (odkaz na světské právo).¹⁹⁷

Veřejné listiny mohou být světské i církevní.

„Veřejné církevní listiny jsou takové, které vyhotovila veřejná osoba při výkonu svého úřadu v církvi a zachovala právem stanovené náležitosti.“¹⁹⁸ Výkonem úřadu se zde míní spíše příslušná služba v církvi (*munus*) než skutečný úřad (*officium*), která opravňuje k vystavení příslušného dokumentu při zachování případných předepsaných formalit.¹⁹⁹

„Veřejné světské listiny jsou ty, které za takové považuje právo podle zákonů příslušného území“²⁰⁰ a podle něj se také řídí jejich náležitosti.²⁰¹ „Veřejné listiny dokazují všechno, co se v nich přímo a hlavně tvrdí, pokud opačnými a zřejmými důkazy není zjištěno něco jiného“²⁰². Veřejná listina tedy – za předpokladu, že je pravá - „zjednáva víru“ (*fidem faciunt*)²⁰³ v to co se v ní tvrdí, takže již nepotřebuje podporu jiných důkazů. Jako důkazní prostředek může být napadena jedině tehdy, když je zpochybněna její pravost, nebo se prokáže omyl vystavujícího při formulaci zápisu. Mylný obsah veřejné listiny musí být prokázán zjevnými důkazy (*argumenta evidenta*).²⁰⁴

Kromě vlastního obsahu dokazují veřejné listiny i jiné skutečnosti, např. samu skutečnost, že byly vystaveny, kdo je vystavil, datum podepsání apod. I tyto vedlejší informace mohou být při procesu o neplatnost manželství velmi důležité. Tak lze příkladně z použití materiálu dostupného pouze na příslušném úřadě (hlavičkový papír, razítko), rozumně předpokládat přítomnost toho, kdo dokument vystavoval, v místě

197 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1540/3*

198 CIC/1983, kán. 1540, §1

199 Srov. originál textu CIC/1983, kán. 1540: „... sui muneris in Ecclesia confecit...“. Viz též: LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1540/4*

200 CIC/1983, kán. 1540, §2

201 Viz Zák. č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, § 129 a § 134

202 CIC/1983, kán. 1541

203 Srov. CIC/1983, kán. 1541 v originálním textu

204 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1541/3*

úřadu v daný den.²⁰⁵

Dokument sepsaný u notáře však někdy bezprostředně a nutně nemusí dokazovat to, co jím má být při procesním řízení dokázáno. Notářský záznam o prohlášení před manželstvím o tom, že osoba vstupuje do manželství s podmínkou zachování věrnosti, neprokazuje ještě zcela skutečný vnitřní úmysl, vstoupit do manželství s takovou podmínkou, nýbrž pouze skutečnost, že takové prohlášení bylo před notářem učiněno.²⁰⁶

Ostatní listiny, ať již církevní nebo veřejné jsou považovány za soukromé.²⁰⁷ „Soukromá listina uznaná stranou nebo přezkoumaná soudcem, má stejnou průkazní sílu vůči původci nebo tomu, kdo ji podepsal i vůči jeho právním nástupcům, jako má mimosoudní doznání. Vůči ostatním osobám má stejnou průkazní sílu jako prohlášení stran, které není doznáním“²⁰⁸ a může mít tudíž sílu důkazu, byť jí samotné a bez dalších důkazních prvků není možné přiznat účinnost plného důkazu.²⁰⁹ Soukromá listina osvědčuje, že někdo zaznamenal nikoliv úředně ale spíše soukromě nějaký myšlený obsah.²¹⁰

Samostatnou problematikou jsou listiny anonymní, tj. bez podpisu a známého autora či odesilatele a jejich možné akceptování jako důkazního prostředku. Při jejich posuzování hraje jistou roli i partikulární či světské právo.²¹¹

b) Předložení listin

„U soudu mají důkazní sílu jen listiny předložené v původním vyhotovení“ (tj. v originále) „nebo v hodnověrném“ (tj. ověřeném) „opise, uložené v kanceláři soudu, aby je mohl prozkoumat soudce i protistrana“²¹². Tímto ustanovením se rozlišuje materiální důkazní obsah listiny od její použitelnosti při procesu. Listina, která je předložena pouze v neověřeném opise nemá tutéž důkazní hodnotu jako originál, neboť při pořizování kopie může dojít k úmyslným i neúmyslným chybám. Od listiny použitelné při procesu je vyžadováno:

- Její předložení v originále nebo autentickém vyhotovení, jehož shoda s originálem je potvrzena příslušnou úřední osobou (notářem).

205 Srov. LŮDICKE, K. *Kommentar zum c. 1541/6*

206 Srov. LŮDICKE, K. *Kommentar zum c. 1541/7*

207 Srov. CIC/1983, kán. 1540, §3

208 CIC/1983, kán. 1542

209 Srov. CIC/1983, kán. 1536, §2

210 Srov. LŮDICKE, K. *Kommentar zum c. 1542/2*

211 Srov. DUBIEL, Stanislaw. *Warotśc dowodowa anonimów w procesach kościelnych*. Lublin: Redakci wydawnictw Katolickiego uniwersytetu lubelskiego, 1993. 86 str. ISBN 83-228-0292-7

212 CIC/1983, kán. 1544

- Doručení listiny nebo jejího ověřeného opisu soudu a tím její zpřístupnění soudci a protistraně.

Jak soudce, tak protistrana musí mít ze zákona možnost přezkoumat pravost listiny a protistrana musí mít možnost bránit se pokusu o dokazování předloženou listinou.²¹³

Zatímco listina, která není doručena soudu, není z procesního hlediska použitelná – její předložení např. při ústním jednání není dostačující – může být listina, která neexistuje v originále nebo ověřené kopii, v ojedinělých případech přezkoumána z hlediska její důkazní hodnoty. V takovém případě je třeba ozřejmit, proč nemůže být předložena v originále nebo ověřené kopii a také kdy, kým a v čím zájmu byla kopie pořízena.²¹⁴

„Soudce může nařídit, aby listina, která se týká obou stran byla předložena v soudním řízení.“²¹⁵ Může se jednat se ku příkladu o poslední vůli, doklady o právním nástupnictví, rozdělení majetku, smlouvy apod.²¹⁶ Jedná se totiž o to, že soudce může nařídit během procesu předložení listiny, když ji jedna strana uvede jako důkazní prostředek, ale při tom ji sama nevlastní. Je to možné ovšem pouze u listin, které se týkají obou stran, tj. takových, ve kterých se pojednává o záležitosti, která je společná oběma stranám. Soudce nařídí předložení příslušné listiny tehdy, pokud ji považuje za podstatnou pro projednávaný právní spor. Může se jednat například o případ, kdy při procesu o neplatnost manželství z důvodu nedodržení formy jeden z manželů si úmyslně ponechal zápis snubního protokolu, který měl předložit delegovanému knězi, a při soudním řízení jej nechce vydat, aby se neodhalila delegace v něm zanesená. Zde je na místě, aby soudce předložení listiny nařídil, jelikož má význam pro zjištění oprávněnosti žaloby o neplatnost manželství.²¹⁷ Pokud by se stana, která vlastní takovou listinu týkající se obou stran, zdráhala ji předložit, může soudce dále postupovat analogicky jako při odmítnutí výpovědi.²¹⁸

Soudce naopak nemůže nařídit předložení listin týkajících se výhradně jen jedné strany.²¹⁹

Nikdo není povinen předložit listiny, i když se týkají obou stran, jejichž obsah

213 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1544/2*

214 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1544/3*

215 CIC/1983, kán. 1545

216 Srov. CIC 1917, kán. 1822 – v CIC/1983 není podobný výčet uveden

217 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1545/3*

218 Srov. CIC/1983, kán. 1531

219 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1545/2*

nemůže být sdělen bez nebezpečí škody²²⁰ nebo bez nebezpečí „porušení tajemství, které je nutno zachovat“²²¹. Zmíněnou škodou se myslí ztráta dobré pověsti, nebezpečné útrapy nebo jiné závažné škody, které by mohly vzniknout straně, manželovi či blízkým nebo „sešvagřeným“ příbuzným.²²² Touto škodou však není míněno ohrožení šancí na úspěch v procesu, nýbrž nebezpečí škody, které je možné se obávat mimo projednávaný proces.²²³

Jedná se v podstatě o výjimku z kán. 1545, která hovoří o hranicích omezujících povinnost předložit listinu. Soudce v uvedených případech předložení listiny nemůže nařídit. Pokud by tak přes to učinil, nemůže vůči straně, která odmítá listinu předložit, vyvozovat žádné negativní závěry vyplývající z již výše zmíněné analogie ke kán. 1531, §2.²²⁴

Nemusí být předloženy listiny, jejichž předložení samo by bylo nezákonné, což může být v případě, že by tím byla porušena uznávaná povinnost mlčenlivosti. Tak nemůže příkladně vydat lékař žádný dokument o zdravotním stavu, aniž by jej před tím sám pacient nezprostil povinnosti mlčenlivosti.²²⁵

„Jestliže však některá část listiny může být opsána a v opise předložena bez zmíněných obtíží, může soudce rozhodnout, aby tato část byla předložena.“²²⁶

Je-li možné uvést v soulad zájem soudu na předložení listinného dokladu a zabránění škodám a nebezpečím z jeho předložení, může soudce nařídit, aby strana, která má listinu v držení pořídila částečný ověřený opis a ten soudu předložila. K tom se dá účelně použít osoby, která je vůči zbytku listiny zavázána povinností mlčenlivosti.²²⁷

c) Listinné důkazy při listinném řízení o neplatnosti manželství

Sluší se podotknout, že mimořádná váha vhodných listinných důkazů může být podkladem pro zvláštní průběh řízení o neplatnosti manželství, jak o tom bylo výše podrobněji pojednáno v kapitole o administrativním listinném řízení.

220 Srov. CIC/1983, kán. 1548, §2, odst. 2

221 Srov. CIC/1983, kán. 1546, §1

222 Srov. CIC/1983, kán. 1548, §2, odst. 2

223 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1546/4*

224 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1546/2*

225 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1546/3*

226 CIC/1983, kán. 1546, §2

227 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1546/5*

3.2.2. Výslech stran

Výpovědi a doznání stran jsou základními skutečnostmi při rozhodování v procesu o neplatnost manželství. Musí být ovšem potvrzeny výpověďmi svědků či jinými důkazy.

„K podrobnějšímu zjištění pravdy může soudce kdykoliv vyslechnout strany; ba musí je vyslechnout na návrh některé ze stran nebo když je to třeba k důkazu skutečnosti, která ve veřejném zájmu musí být mimo pochybnost.“²²⁸ Sluší se předeslat, že přímo ze zákona se „o výslechu stran přiměřeně použijí ustanovení kán. 1548, §2, odst. 1, 1552 a 1558 – 1565 o výslechu svědků“.²²⁹ Jedná se tedy o analogii týkající se vyjmutí z výpovědi, oznámení jména a bydliště stran, výslechu v místě soudu nebo na jiném místě, odděleného a jednotlivého výslechu či konfrontace, ověření totožnosti a způsobu kladení otázek a podobně.

V procesech o neplatnost manželství soudce dokonce strany vyslechnout musí. Soudce nemusí strany vyslýchat sám osobně, ale může tím pověřit i jiné osoby – zmocněnce nebo vyšetřujícího za součinnosti notáře.²³⁰

K návrhu výslechu stran jsou oprávněny pouze strany sporu, nikoliv obhájce svazku a církevní právní zástupce (advokát),²³¹ kteří však mají právo být při výsleších přítomni.²³²

Pokud strany vypovídají, jsou povinny vypovídat a sdělit celou pravdu.²³³ K posílení této povinnosti slouží vzetí pod přísahu, které se v procesu o neplatnost manželství děje vždy.²³⁴ Pokud strana nechce vypovídat, nelze její výpověď vynutit.²³⁵ Je na soudci, aby stranám tuto povinnost věcně vysvětlil. Zejména v případě strany žalující může odmítání výpovědi škodit žalobě, dokonce vést po šesti měsících i k ukončení řízení.²³⁶ Odmítání výpovědi žalovaným také oslabuje jeho vlastní pozici, jelikož si tím snižuje možnosti obhajoby.²³⁷

Jestliže strana přes to odmítá vypovídat, přísluší soudci posoudit, co se z toho

228 CIC/1983, kán. 1530

229 CIC/1983, kán. 1534

230 Srov. CIC/1983, kán. 1561

231 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1530/4*

232 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1530/5*

233 Srov. CIC/1983, kán. 1531, §1

234 Srov. CIC/1983, kán. 1532

235 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1530/7*

236 Srov. CIC/1983, kán. 1520

237 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1531/2*

může vyvodit k dokázání skutečnosti.²³⁸

3.2.3. Doznání stran

a) Soudní doznání

„Soudní doznáním je tvrzení o nějaké skutečnosti, učiněné písemně nebo ústně, provedené před příslušným soudem některou stranou.“²³⁹ Důležité je, že toto doznání musí strana učinit buď sama od sebe, tj. z vlastního podnětu, nebo na dotaz soudce při výslechu, a to ke svému neprospěchu ohledně látky sporu²⁴⁰. Z povahy tohoto pojednání týkajícího se procesu o neplatnost manželství zde pomineme případ, kdy se jedná o soukromou věc.²⁴¹ Ve věcech veřejného zájmu, pod které spadají procesy o neplatnost manželství, může mít soudní doznání nebo i prohlášení stran, které není soudním doznáním, sílu důkazu. Sílu takového důkazu spolu s ostatními okolnostmi sporné věci musí zhodnotit sám soudce.²⁴²

K přiznání účinnosti plného důkazu jsou proto nezbytné další důkazní prvky, které doznání stran plně potvrdí. Důkazní sílu doznání posiluje jednak shodné prohlášení obou stran, jednak prohlášení které druhá strana nerozporuje buď tím, že k němu nezaujme stanovisko, není jí k němu nic známo, či k němu nic nevypraví.

V případě jednoznačně rozporuplných prohlášení stran může být dostatečně podpořeno tvrzení žalující strany jinými důkazy jen tehdy, když může být protichůdné vyjádření nežalující strany považováno prokazatelně za zjevnou nesrovnalost nebo nepravdu.

Zmíněné další důkazní prvky (*elementa*) nejsou však důkazy. Jedná se totiž o prvky, díky kterým vzroste kvalitativní hodnota spolehlivosti výpovědi stran. Nejde tedy o to, dalšími důkazy k výpovědím stran něco přidat.²⁴³ Musí se jednat o prvky, které jsou vhodné k tomu, aby posílily váhu výpovědi stran v její celistvosti, tj. z pohledu již zmíněné požadované morální jistoty, které musí být dosaženo mimo jakoukoliv pochybnost.²⁴⁴

Nikde není při tom v CIC/1983 výslovně specifikováno, jak by měly uvedené

238 Srov. CIC/1983, kán. 1531, §2

239 CIC/1983, kán. 1535

240 Srov. CIC/1983, kán. 1535

241 Srov. CIC/1983, kán. 1536, §1

242 Srov. POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 60

243 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1536/7*

244 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1536/8*

prvky vypadat, či které to jsou.²⁴⁵ Jedná se o „podpůrné okolnosti, které jako takové nemají hodnotu nepřímých důkazů“.²⁴⁶ Nicméně pro případ procesu o neplatnost manželství je takovým prvkem např. svědectví jiných osob o věrohodnosti stran.²⁴⁷ Tato svědectví nemají sice s důkazními prostředky jako takovými mnoho společného, posilují však hodnotu prohlášení strany. Nevypovídají totiž nic o samotné možné příčině neplatnosti manželství, nýbrž o spolehlivosti stran při jejich výpovědích. Věrohodnost je objektivní pojem. Věrohodná výpověď je taková, které je možno věřit a kterou může soudce při nabývání morální jistoty brát za pravdivou.

Svědkové věrohodnosti mají proto podat informace o:

- Subjektivních prvcích věrohodnosti stran, tj. jejich upřímnosti, přímosti, postoji k pravdám, které jsou pro ně nepříjemné, chování v kritických situacích ohledně pravdy apod. Tyto subjektivní prvky věrohodnosti mají být odvozeny od charakteru osoby, nezávisle na důvodu pro neplatnost manželství.
- Objektivních prvcích věrohodnosti stran, čili o soudnosti strany s ohledem na deklarovaný předmět sporu o neplatnost manželství. Svědek věrohodnosti musí být dotázán, zda je, podle jeho znalosti dotyčné strany jako osoby, možno od ní očekávat objektivně správné zhodnocení stanového předmětu sporu.

Doznání stran, byť ohodnocené soudcem na základě svědků o jejich věrohodnosti, jsou však považována za důkazy nižšího stupně, ve srovnání s plnými důkazy získanými jinými důkazními prostředky. To má vést k tomu, aby řádné důkazy získané listinami, výsledkem svědků či stran, znaleckými posudky, soudním ohledáním apod.²⁴⁸ nebyly nahrazovány „pohodlným“ doznáním stran podpořeným dotázáním se na věrohodnost. V neposlední řadě je také záhodno zabránit tomu, aby byly příslušné osoby – většinou místní faráři - v neúnosné intenzitě neustále dotazovány na něčí věrohodnost.²⁴⁹

245 Srov. CIC/1983, kán. 1679

246 ORLITA, Karel. *Logický postup k prokázání vyloučení nerozlučitelnosti manželství* In: *Adnotatio Iurisprudentiae XXV*. Brno: 2005 (online) [staženo dne 21. října 2010] Dostupný z: http://doc.biskupstvi.cz/cic/soubory/AI-MMX_1517-1520.pdf – pozn. č. 1 a 2 na str. 606

247 Srov. CIC/1983, kán. 1679

248 Srov. CIC/1983, kán. 1526 – kán. 1586

249 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1679/8*

b) Mimosoudní doznání

Pokud je soudu předloženo doznání pořízené mimo soudní proces, posoudí soudce jeho váhu po zhodnocení všech okolností.²⁵⁰ Jedná se opět o doznání nebo prohlášení strany, tj. účastníka sporu a musí se jednat o prohlášení ve věci sporu. Jedná se o doznání, které není učiněno před příslušným soudcem, tj. v rámci procesního řízení, a to jak s ohledem na čas, tak i situaci. Na rozdíl od soudního doznání nemůže být soudu předáno prostřednictvím právního zástupce strany, neboť jeho pravomoc k zastupování je omezena pouze na soudní řízení. Jako zástupce přichází zde v úvahu pouze případný opatrovník strany. Forma jakou je doznání předáno není důležitá, avšak jeho průkaznost závisí od toho, jakým způsobem bylo předáno třetím osobám.²⁵¹

Je na soudci, jak s mimosoudním doznáním naloží. Při posuzování je třeba posoudit:

- Do jaké míry je mimosoudní doznání průkazné - listinou, svědky?
- Kdy bylo podáno. Pokud se strana během procesního řízení vyjádří proti svým zájmům, jedná se o závažnější doznání, nežli u doznání učiněné před procesem. Důvodem je skutečnost, že strana během procesního řízení již přesněji ví o co se jedná, a proto již nezaujme stanovisko proti svým vlastním zájmům nevědomky. Ve správně vedeném procesu o neplatnost manželství se jedná pouze o požadavek, aby církevní autorita objasnila osobní stav stran. Z tohoto důvodu jsou mimosoudní doznání jak strany žalující, tak i strany žalované učiněná před začátkem procesu v principu rovnocenná. Současně však, zejména pokud byla učiněna již před dobou, kdy vzniklo podezření na možnou neplatnost manželství (*tempus non suspectum*), se považují za důkazně závažná. Naopak, pokud byla učiněna již v době, kdy již bylo známo podezření na neplatnost manželství, považují se tato doznání za důkazně nehodnotná.
- Před kým bylo doznání učiněno. Zda se jedná o osobu, která bude o takové skutečnosti vypovídat korektně (např. obchodní partner) nebo jen nedůvěryhodně či z doslechu („hospodské řeči“).²⁵²

V procesech o neplatnost manželství mohou mít takováto doznání význam např. v případech vyloučení manželství samotného nebo některého jeho podstatného prvku

250 Srov. CIC/1983, kán. 1537

251 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1537/3 - 6*

252 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1537/8 - 10*

či vlastnosti,²⁵³ nebo přiznání nedokonaného manželství.²⁵⁴

c) Doznání vynucené nebo z omylu

„Žádné účinky nemá doznání nebo jakékoliv prohlášení strany, jestliže je známo, že vzniklo ze skutkového omylu nebo bylo vynuceno násilím či těžkým strachem.“²⁵⁵ Jedná se v podstatě o upřesnění obecné normy,²⁵⁶ podle které jsou neplatná jen taková prohlášení a jednání, která byla vynucena vnějším násilím. Naopak jednání vykonaná ze strachu nebo podvodu jsou platná, pokud právo – v tomto případě kán. 1538 - nestanoví jinak.²⁵⁷

Pokud je násilí, ať již fyzické či psychické, takového stupně, že mu osoba naprosto nemůže čelit (např. vážná hrozba vraždou), odnímá toto násilí jednání ohrožené osoby charakter lidského skutku (*actus humanus*) a degraduje je na pouhý skutek člověka (*actus hominis*) bez právních účinků. Zmíněný strach je následkem hrozby. Musí se jednat o aktivně vykonávanou hrozbu (vliv a působení jiného člověka) a také hrozbu, která skutečně vyvolává strach, tj. hrozbu která je ohrožovaným brána vážně. Hrozba musí být jedinou příčinou vyvolávající takový strach, že pohne stranu k vědomě falešnému doznání. Strach je těžký vždy tehdy, kdy strana, která učiní falešné doznání, podřídí nevýhody, které lze očekávat jako důsledek falešného doznání těm nevýhodám, kterými ji vyhrožuje hrozba.²⁵⁸

3.2.4. Svědecký důkaz

Svědecký důkaz vychází ze svědectví osoby. Důkaz prostřednictvím svědků se připouští v každé záležitosti – tedy i v procesu o neplatnosti manželství - pod vedením soudce.²⁵⁹ Zmíněné vedení soudcem se nevztahuje na přípustnost svědeckého důkazu, nýbrž na způsob jeho provedení. S tím – jak bude dále rozvedeno - souvisí možnost soudce rozhodnout o vyloučení některých svědků a naopak o předvolání určitých svědků, jejich výslechu a vzetí pod přísahu.²⁶⁰ Zatímco listinné

253 Srov. CIC/1983, kán. 1101, §2

254 Srov. CIC/1983, kán. 1061

255 CIC/1983, kán. 1538

256 Srov. CIC/1983, kán. 125

257 Srov. CIC/1983, kán. 125, §2

258 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1538/5 - 6*

259 Srov. CIC c. 1574

260 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1547/3*

důkazy se připouštějí u každého druhu formálního „soudního řízení“ (*iudicium*)²⁶¹, důkaz prostřednictvím svědků nemůže být vyloučen v žádné „záležitosti“ (*causa*), čímž je míněna spíše materiální rovina, tj. v každé věci a při každém předmětu sporu.²⁶² Přes velký význam a hodnotu, kterou mají listinné důkazy, zůstává svědecký důkaz i nadále hlavním a nejčastějším prostředkem pro zjištění pravdy v každém kanonickém procesu, proces o neplatnost manželství nevyjímaje. Většina relevantních událostí, o které se jedná v kanonickém procesu bývá zprostředkována ústním sdělením. Již z tohoto pohledu je svědecký důkaz zpravidla nejvhodnějším prostředkem pro nalezení pravdy. Na druhé straně z forensní zkušenosti je však také známo, že se jedná o prostředek někdy nejistý a tudíž problematický.²⁶³

„Svědkiem může být každý, komu to právo výslovně buď zcela nebo částečně nezakazuje.“²⁶⁴ Svědek je zde míněn v právním smyslu slova, čili jako osoba schopná podat před soudem svědecký důkaz. Není tím tedy míněna přirozená schopnost být svědkem – pozorovatelem nějaké události.²⁶⁵ Svědkem před soudem může být v zásadě každý člověk, který byl schopen pozorovat skutečnost, kterou má soud objasnit a před soudem ji – vesměs formou odpovědi na otázky vyšetřujícího - reprodukovat.²⁶⁶

Kanonické právo zná tři kategorie svědků:

- a) normální svědky
- b) svědky s omezenou schopností svědčit
- c) svědky nezpůsobilé.²⁶⁷

a) Svědci s omezenou schopností svědčit

Svědky s omezenou schopností svědčit jsou lidé nezletilí a ti, kdo jsou psychicky postiženi. Tyto osoby se ke svědectví nepřipouštějí, avšak mohou být vyslechnuti na základě rozhodnutí soudu, pokud nazná, že je to účelné.²⁶⁸ O takovém rozhodnutí musí být vydán příslušný dekret²⁶⁹, a to tehdy, pokud očekávané svědectví nepřesahuje možnosti takového svědka a důkazní příspěvek svědectví i osoby

261 Srov. CIC c. 1539

262 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1547/2*

263 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1547/1 - úvod*

264 CIC/1983, kán. 1549

265 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1549/2*

266 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1549/3*

267 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1547/3*

268 Srov. CIC/1983, kán. 1550, §1

269 Srov. CIC/1983, kán. 1617

s omezenou schopností svědčit, se jeví jako žádoucí k objasnění věci.²⁷⁰ Výpověď těchto svědků musí být ovšem vždy posuzována s ohledem na věk a sníženou duševní schopnost svědčit.²⁷¹

Procesy o neplatnost manželství se bohužel často týkají též nezletilých a dětí. Nezletilými se pro způsobilost k svědectví rozumějí osoby ve věku od 7 do 14 let.²⁷² „Minores“ jsou sice i děti mladší 7 let,²⁷³ ale jelikož se právně předpokládá, že nedosáhly užívání rozumu, nejsou jako svědci způsobilé.²⁷⁴

Za psychicky postižené se z hlediska způsobilosti svědčit považují osoby, které nevládnou zcela svými duševními silami. Jde a také o osoby, které postrádají užívání rozumu a jsou tudíž právně postaveny na roveň dítěti,²⁷⁵ a tudíž nemohou být připuštěny jako svědci. Pokud se u nějakého předvolaného svědka vyskytne podezření na omezení jeho duševních schopností a jeho svědectví je přes to potřebné a žádoucí, doporučuje se pro případ výslechu takové osoby zvláštní připouštěcí dekret soudce. Tím lze předejít napadení rozsudku z důvodu porušení procesních předpisů pro případ, že by omezení duševních schopností bylo doloženo později.²⁷⁶ Proti takovému dekretu se totiž není možné odvolat.²⁷⁷

b) Svědci nezpůsobilí

Nezpůsobilí svědci²⁷⁸ nesmějí být vyslýcháni. Pokud by takový svědek byl přes to k výslechu pozván, je bez dalšího oprávněn výpověď odmítnout. Pokud by přes to ke svědecké výpovědi došlo, podléhá absolutnímu zákazu použití a nesmí být použita ani jako indicie.²⁷⁹

Za nezpůsobilé se - zvláště v procesu o neplatnost manželství - považují především strany procesu. O doznáních stran, které se řídí zvláštními ustanoveními a s jejich výpověďmi se zachází poněkud odlišně od výpovědí svědků, bylo již pojednáno výše.²⁸⁰

270 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1550/2*

271 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1550/14*

272 Srov. CIC/1983, kán. 1550, §2, odst. 1

273 Srov. CIC/1983, kán. 97, §2

274 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1550/3*

275 Srov. CIC/1983, kán. 99

276 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1550/4*

277 Srov. CIC/1983, kán. 1629, odst. 4

278 Srov. CIC/1983, kán. 1550, §2

279 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1550/14*

280 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1550/6*

Dále jsou jako svědci nezpůsobilí zástupci stran. V procesech o neplatnost manželství se jedná o zástupce ustanovené stranami.²⁸¹ Dále jsou nezpůsobilými opatrovníci nebo poručníci stran u kterých je omezena svéprávnost. Všechny tyto osoby stojí v procesu „na straně“ buď žalující nebo žalované strany a platí tudíž za zaujaté a z hlediska zákona za předpojaté. Jejich příspěvek v procesu musí být proto považován za stranický a nelze od něj očekávat stejnou hodnotu, jako od výpovědi svědka.²⁸²

K svědectví nezpůsobilí jsou dále advokáti a jiní, kteří stranám pomáhají. Netýká se to ovšem advokátů a pomocníků působících v jiných procesech.²⁸³

To, že soudce nemůže být v témže procesu svědkem, vyplývá přímo z jeho soudcovské funkce.²⁸⁴ V CIC/1983 není výslovně stanoveno, kdo jsou uvedení pomocníci soudce²⁸⁵. Z povahy práva se za takové považují všichni, kdo mají nějaké vědomosti o projednávané věci nikoliv nezávisle na soudním řízení, ale získali je až v důsledku jeho průběhu. To platí shodně jak o soudci, tak o vyslychajícím, ochránci spravedlnosti, obhájci svazku a všech pracovnících soudu, kteří mají znalosti o projednávané věci pouze z průběhu řízení.

Pokud takové osoby vědí něco o projednávané věci z vlastního poznání, jedná se o delikátní situaci a je záhodno předejít takovým možným konfliktům zájmů již při jmenování soudců a ostatních osob, které se budou podílet na dotyčném řízení. Příslušná osoba by měla spíše sama nabízenou funkci odmítnout, aby mohla být případně svědkem.²⁸⁶

Neschopen svědčit o tom, co se dozvěděl při svátosti smíření je každý zpovědník²⁸⁷. To platí i tehdy pokud by sám penitent žádal, aby o těchto skutečnostech před soudem zpovědník svědčil.²⁸⁸ Pokud by však penitent žádal od nějaké další osoby (např. tlumočníka nebo náhodně slyšícího), aby svědčil u soudu o tom, co ze zpovědi slyšel, může to soudce svědku dovolit.²⁸⁹

281 Srov. CIC/1983, kán. 1482

282 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1550/7*

283 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1550/8*

284 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1550/9*

285 Srov. CIC/1983, kán. 1550, §2, odst. 1

286 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1550/10*

287 Srov. CIC/1983, kán. 1550, §2, odst. 2

288 Srov. CIC/1983, kán. 983

289 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1550/13* – Povinnost mlčenlivosti těchto osob dle CIC/1983. Kán. 983, §2 je totiž odlišná od povinnosti mlčenlivosti zpovědníka. V jejich případě se netýká zpovědi jako instituce, ale ochrany kajčnicka a ten se jí tudíž může vzdát.

c) Připuštění a zamítnutí svědků

Svědky v procesu o neplatnosti manželství obvykle navrhnou soudu strany, a to jak žalující, tak i žalovaná. Vyhledávání svědků ovšem není přenecháno pouze na soudu, ale navrhovatel je povinen sdělit jména a bydliště svědků.²⁹⁰

Jména svědků se - pokud tomu nebrání závažné obtíže - ještě před výslechem, nejpozději však před zveřejněním svědeckví, oznámí stranám.²⁹¹ V procesech o neplatnosti manželství může soudce ze svého úřadu vyslechnout svědka, aniž jeho jméno sdělí protistraně, a to tehdy, pokud se obává, že by toto sdělení u protistrany vedlo k hněvu a ohrozilo její spolupráci při procesu.²⁹² Tato možnost je aplikací ustanovení „jestliže to podle rozumného uvážení soudce není možné bez závažných obtíží“.²⁹³

Má-li být požadavek na vyslechnutí svědků u soudu uplatněn, musí se ve stanovené lhůtě soudu předložit také otázky pro dotyčný důkaz, které mají být svědku položeny. Pokud se tak ve stanovené lhůtě nestane, bere se návrh na vyslechnutí svědka za vzatý zpět.²⁹⁴ V procesech o neplatnosti manželství je také užitečné poukázat na to, o kterých předchozích událostech napadeného manželství by měl být svědek vyslýchán.²⁹⁵

Strana, která svědka navrhla, se může vzdát jeho výslechu a to prohlášením, doručeným soudu. S tímto návrhem musí být seznámena protistrana, ale ta může přes to požadovat, aby byl svědek vyslechnut.²⁹⁶

Stejně tak může strana žádat, aby svědek byl vyloučen, jestliže se pro to ještě před výslechem prokáže pádný důvod.²⁹⁷ To je nezpochybnitelné právo strany, která svědka sama nenavrhlá.²⁹⁸ Pádný důvod odmítnutí musí být v samotné osobě svědka, nikoliv možném obsahu jeho výpovědi, tj. že hrozí vyslechnutím konkrétního svědka škoda straně nebo spravedlnosti jako takové.²⁹⁹ Posouzení důvodů pro případné

290 Srov. CIC/1983, kán. 1552, §1

291 Srov. CIC/1983, kán. 1554

292 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1554/4*

293 Srov. CIC/1983, kán. 1554

294 Srov. CIC/1983, kán. 1552, §2

295 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1552/3*

296 Srov. CIC/1983, kán. 1551

297 Srov. CIC/1983, kán. 1555

298 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1555/3*

299 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1555/4*

vyloučení svědka je na soudci.³⁰⁰

Jelikož se v tomto případě jedná o záležitost veřejného prospěchu, vyplývá z ní možnost povolání i jiné svědky, a to jak z úřední povinnosti soudce,³⁰¹ tak i pro zanedbání stran při poskytování důkazů – např. navržení vhodných svědků.³⁰² Na druhé straně přísluší soudci i právo, velké množství svědků omezit.³⁰³ Při tomto omezení je rozhodujícím kritériem dostatek podkladů pro zjištění pravdy a nemělo by být tudíž podloženo pouze možnou velkou zátěží soudu.³⁰⁴

Svědky mohou také v případě sporu o neplatnost manželství navrhnout jak ochránce spravedlnosti, tak i ochránce svazku. Ti také mají právo již před zahájením výslechu navrhnout soudci otázky, které má svědku položit. Taktéž při samotném výslechu, kterému mohou také být přítomni, mají při něm právo předložit soudci další otázky, o kterých by měl být svědek vyslechnut.³⁰⁵

Soudce může předvolat tytéž a dokonce i jiné svědky i po uzavření záležitosti, a to v případě, že po vyslechnutí stran je k tomu závažný důvod a nehrozí nebezpečí podvodu nebo ovlivnění,³⁰⁶ nebo by hrozil zjevně nespravedlivý rozsudek.³⁰⁷

„Svědka se předvolává na základě rozhodnutí soudce, které bylo svědku zákonně oznámeno“³⁰⁸ a „řádně předvolaný svědek se k soudu dostaví nebo oznámí soudu důvod nepřítomnosti“³⁰⁹.

Zákonným oznámením se rozumí oznámení poštou nebo jiným nejspolehlivějším způsobem³¹⁰ a toto oznámení musí být zaznamenáno v soudním spise³¹¹. Může mu být sděleno, proč má před soudcem vypovídat, aby se mohl na výslech připravit, avšak konkrétní otázky mu sděleny být nesmí.³¹²

Svědka, který se k soudu nedostaví nehrozí sice žádná zákonná sankce, avšak patří ke všeobecným povinnostem věřícího křesťana uposlechnout předvolání

300 Srov. CIC/1983, kán. 1556

301 Srov. CIC/1983, kán. 1452, §1

302 Srov. CIC/1983, kán. 1452, §2

303 Srov. CIC/1983, kán. 1553

304 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1553/5*

305 Srov. CIC/1983, kán. 1561

306 Srov. CIC/1983, kán. 1600, odst. 2

307 Srov. CIC/1983, kán. 1600, odst. 3 - při zachování podmínek kán. 1645, §2, odst. 1-3

308 CIC/1983, kán. 1556

309 CIC/1983, kán. 1557

310 Srov. CIC/1983, kán. 1509, §1

311 Srov. CIC/1983, kán. 1509, §2

312 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1556/5*

soudcem³¹³. Svoji osobní svědeckou spoluúčastí v církevním procesu o neplatnost manželství slouží předvolaná osoba úsilí církve uskutečňovat v církvi právní stav a zaručit právo stranám sporu.³¹⁴

d) Výslech svědků - přítomnost osob u výslechu a kladení otázek

Výslechu svědků v procesech o neplatnost manželství se – jelikož jde o věc týkající se veřejného prospěchu - obecně mohou zúčastnit jen obhájce svazku, advokáti nebo zástupci stran³¹⁵. I tyto osoby může soudce z přítomnosti u výslechu vyloučit, pokud rozhodne, že je nutno konat řízení tajně.³¹⁶

Pokud by zveřejnění svědeckví mohlo vést k roztržkám, pohoršení nebo jiným nesnázím, může soudce přísahou zavázat svědky, advokáty a zástupce stran k zachování tajemství.³¹⁷

Otázky, pokládá svědkům v procesech o neplatnost manželství soudce, aniž by měl striktní povinnost držet se při tom návrhů otázek od obhájce svazku nebo stran. Zajišťování svědeckých důkazů je totiž úřední povinností soudce a jen on je za ně také zodpovědný.³¹⁸ V procesech o neplatnost manželství je soudcem míněn předseda senátu³¹⁹ nebo vyšetřující³²⁰. Samotný výslech svědka může provádět i zmocněnec soudce (auditor), pověřený pro konkrétní případ nebo i pro více případů.³²¹

e) Zásada pravdivé výpovědi

Obecná zásada stanoví, že svědkové musí zákonně vyslychajícímu soudci vypovídat pravdu.³²² „Zákonnost“ soudce v procesu o neplatnost manželství je – při zachování ostatních náležitostí týkajících se soudců – omezena na důkazní témata týkající se stanoveného předmětu sporu. Svědek tudíž není povinen odpovídat na otázky, které jsou mimo rámec vědomostí o které se legitimně zajímá proces o neplatnost manželství.

Vypovídat pravdu neznamena pro svědka dávat pouze striktně pravdivé

313 Srov. CIC/1983, kán. 209, §2

314 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1557/3*

315 Srov. CIC/1983, kán. 1559 a kán. 1678, §1, odst. 1

316 Srov. CIC/1983, kán. 1559

317 Srov. CIC/1983, kán. 1455, §3

318 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1547/6*

319 Srov. CIC/1983, kán. 1428, §1

320 Srov. CIC/1983, kán. 1677, §4 a kán. 1428, §3

321 Srov. CIC/1983, kán. 1561. Srov. též CIC/1983, kán. 1428, zde podrobnější norma pro jmenování auditora.

322 Srov. CIC/1983, kán. 1548, §1

odpovědi na položené otázky, nýbrž sdělit o předmětu otázky úplnou informaci. Pravda, kterou soudní proces hledá, není totiž pouze formální, ale materiální, neboť jde o to, vynést na světlo také všechny okolnosti, které mohou být při hledání pravdy podstatné.

Povinnost svědka vypovídat se odvíjí formálně hlavně od jeho příslušnosti k církvi spočívající v poskytnutí pomoci příslušné autoritě při výkonu jejího úřadu.³²³ Materiálně má svědek svou výpověď dle možnosti přispět k uskutečnění spravedlnosti v církvi.³²⁴

Existují ovšem i výjimky, vyvazující určité osoby ze svědecké výpovědi:

α) „Duchovní, pokud jde o to, co jim bylo sděleno v souvislosti s posvátnou službou; světsí úředníci, lékaři, porodní asistentky, advokáti, notáři a jiní, kteří jsou vázáni tajemstvím, byť jen z důvodu rady, pokud se jedná o věci, které tomuto tajemství podléhají.“³²⁵ Jedná se tedy především o ty, kteří jsou duchovními ve smyslu CIC/1983 (*clerici*), tj. biskupy, kněze a z povinnosti vypovídat jsou tedy vyloučeni i jáhnové.³²⁶

Do této skupiny náleží i neduchovní osoby, na které se vztahuje nezpůsobilost, o které bylo pojednáno v části o nezpůsobilých svědcích, což mohou být v praxi pouze ti, kdo něco slyšeli při příležitosti svátostného vyznání.³²⁷

Co se světských úředníků týče, záleží na jejich služební povinnosti mlčenlivosti. Pokud chtějí být z povinnosti výpovědi vyjmuti, musí soudci sdělit, že požadované svědectví spadá pod jejich povinnost mlčenlivosti. Zmínění advokáti a notáři mohou být osoby jak pod církevním, tak i pod čistě světským právem. K odeřpení výpovědi u uvedených osob ovšem nestačí všeobecný odkaz na povinnost mlčenlivosti, ale musí se týkat pouze otázek a vědomostí, které pod mlčenlivost spadají. Neznamená to tedy, že by lékaři, právníci atd. nemohli být obecně předvoláni jako svědci.³²⁸ Naopak povinnosti mlčenlivosti mohou být osobou, vůči které tuto povinnost mají, zbaveni a poté jsou naopak povinni svědčit (týká se ovšem výhradně světských osob s povinností mlčenlivosti vyplývající z jejich povolání,

323 Srov. CIC/1983, kán. 209, §2

324 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1548/2*

325 Srov. CIC/1983, kán. 1548, §2, odst. 1

326 Srov. CIC/1983, kán. 266

327 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1548/3*

328 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1548/5*

nikoliv zpovědního tajemství u duchovního).³²⁹

Existuje teoretická možnost, aby svědek, který sice není vázán povinností mlčenlivosti v určité věci, ale přes to považuje mlčenlivost za oprávněnou, svědčil s podmínkou, že výpověď bude vyjmuta ze zveřejnění obsahu spisu.³³⁰ Pokud však pro rozhodnutí sporu ve smyslu materiální spravedlnosti není taková výpověď nutná, je lépe ji pominout a dát tím přednost ochraně, kterou chce svědek poskytnout.³³¹

β) Osoby, které se obávají, že ze svědectví vznikne jim, manželovi nebo blízkým pokrevním či „sešvagřeným“ příbuzným ztráta dobré pověsti, nebezpečné útrapy nebo jiné závažné škody.³³² Zákon zde blíže nedefinuje rozsah příbuzných osob. Je proto věcí soudce, aby posoudil důležitost požadované výpovědi ve vztahu k zachování ochrany svědka a jemu blízkých osob.³³³ Proti rozhodnutí soudce v této věci není možnost odvolání, a to ani k soudu vyššího stupně, neboť dekret o předvolání svědka není dekretem s účinky konečného rozsudku. Jelikož svědku nehrozí žádná sankce, je mu fakticky dána možnost výpověď odmítnout bez následků, pokud se ovšem cítí vázán povinností mlčenlivosti přes to, že ji soudce neuznal anebo považuje hrozící nebezpečí a škody za větší, než se jeví soudci.³³⁴

f) Vlastní výslech

„Svědky je nutno vyslýchat v sídle soudu, pokud soudce nerozhodne jinak.“³³⁵ Výjimku tvoří kardinálové, patriarchové a biskupové a ti, kdo podle práva svého státu požívají podobnou výhodu. Ti se vyslechnou na místě, které si sami zvolili.³³⁶ Pokud je pro někoho obtížné pro vzdálenost nebo nemoc či jiné překážky dostavit se k soudu, rozhodne soudce, kde má být taková osoba vyslechnuta³³⁷. Může se tak dít za pomoci jiného soudu³³⁸ nebo se může sám soudce za takovým svědkem za účelem výslechu vydat, a to – s dovolením příslušného biskupa³³⁹ - i mimo území své

329 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1548/8*

330 Srov. CIC/1983, kán. 1598, §1

331 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1548/9*

332 Srov. CIC/1983, kán. 1548, §2, odst. 2

333 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1548/6*

334 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1548/7*

335 CIC/1983, kán. 1558, §1

336 Srov. CIC/1983, kán. 1558, §2

337 Srov. CIC/1983, kán. 1558, §3

338 Srov. CIC/1983, kán. 1418

339 Tímto příslušným biskupem je diecézní biskup místa, kde chce dotyčný soudce vyslýchat a tento biskup může také určit místo, kde má být výslech proveden.

diecéze.³⁴⁰ Nemalou roli zde hrají i náklady spojené s cestou k soudu, které musí svědku uhradit strana. Výslech může z pověření soudu v nutných případech vykonat i místní farář nebo k tomu určení kněží, jáhni i laici.³⁴¹

Výslech svědků dle norem kanonického práva se do značné míry odlišuje od výslechu v soudním řízení podle světského práva. Výslech se nekoná v žádné soudní síni, nejsou mu přítomny strany sporu ani celý soudní senát. Výslech vede vyšetřující soudce za přítomnosti notáře, případně obhájce svazku a právních zástupců stran.³⁴² Soudce nejprve ověří totožnost svědka, zjistí jaký je jeho poměr vůči stranám.³⁴³ Svědci musí totiž vždy vypovídat osobně a nemohou se dát zastoupit.³⁴⁴ Totožnost ověří soudce pomocí vhodného průkazu totožnosti, pokud ovšem není svědek soudci osobně znám.³⁴⁵

Soudce dále připomene svědkovi závažnou povinnost vypovědět pouze pravdu a celou pravdu³⁴⁶. Od této povinnosti nemůže svědka nic osvobodit, leda že ze zákona ze svědecké výpovědi vyňat, jak bylo již rozvedeno výše. Pokud by svědek během výslechu naznal, že se dostal do situace povinnosti zachování mlčenlivosti, musí to sdělit soudci sdělit a ne o věci pomlčet nebo odpovédět jen neúplně.³⁴⁷ V procesech o neplatnost manželství uloží soudce svědku také přísahu,³⁴⁸ jestliže ji svědek odmítne složit, vyslechne jej bez přísahy.³⁴⁹ Soudce přeloží svědku zvláštní otázky, týkající se záležitosti, zjistí zdroj jeho poznatků a kdy se dozvěděl o tom, co tvrdí.³⁵⁰

„Otázky mají být krátké, přizpůsobené chápání tázaného, nesmí se týkat více věcí zároveň, nesmí být úskočné ani lstivé, nesmí napovídat odpověď, ani kohokoliv urážet a musí se vztahovat k věci, která se projednává.“³⁵¹

Požadavek na krátké otázky nemá ovšem vést k tomu, aby byly tak

340 Srov. CIC/1983, kán. 1469, §2

341 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1558/4*

342 Srov. HÜLSKAMP, Marin a kolektiv. *Ratgeber Kirchliches Ehegericht. Was tun, wenn die Ehe zerbrochen ist? Darstellungen des Verfahrens mit Fallbeispielen.* Münster: Dialogverlag, 2001. 127 str. ISBN 3-933-144-30-2, str. 92.

343 Srov. CIC/1983, kán. 1563

344 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1563/3*

345 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1563/4*

346 Srov. CIC/1983, kán. 1562, §1

347 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1562/2*

348 Nepravdivá výpověď je naplněním křivé přísahy, která je stíhána spravedlivým trestem dle CIC/1983, kán. 1368

349 Srov. CIC/1983, kán. 1562, §2 a kán. 1532. Bývá zvykem, že takový svědek místo přísahy podá např. čestné prohlášení.

350 Srov. CIC/1983, kán. 1563

351 CIC/1983, kán. 1564

strukturovány, že by se na ně odpovídalo pouze ano – ne. Otázky by svou strukturou „kdo, kde, jak, komu, kdy, k čemu, proč“ měly vést k odpovědím celou větou a tím k samostatné formulaci svědka o dotazované skutečnosti.³⁵² Soudce se tedy musí při kladení otázek přizpůsobit inteligenci svědka, ale též možným zábránám či naopak ukvapenostem při jeho odpovědích, málomluvnosti a obtížnému nalézání vhodných slov, sklonu ke skrupulóznosti nebo naopak lehkomyšlnosti, lhostejnosti či zjevné tendenčnosti, rezervovanosti vůči církevnímu řízení či naopak náboženské horlivosti, omezením v důsledku stáří nebo nemoci a – zvláště v případech sporů o neplatnost manželství – pochopitelným, avšak falešným závěrům o „od dětství vštípené“ nerozlučitelnosti manželství nerozlišujícím dostatečně nerozlučitelnost a neplatnost.³⁵³

Otázka se má vždy týkat jedné věci, neboť otázky mající dvojí cíl vedou často jen k částečným odpovědím, přičemž může být obtížné určit čeho se odpověď vlastně týká.³⁵⁴

Otázky také nesmějí vsugerovávat odpověď³⁵⁵, ani z nich nesmí svědek vytušit, co by si soudce přál slyšet. Nesmějí také svojí záludností vést svědka k tomu aby odpověděl něco, co vlastně nechce říci.³⁵⁶ Musí poskytnout svědku plnou svobodu odpovídat podle svého svědomí na pokud možno neutrálně na pokládané otázky.³⁵⁷

Kladení otázek musí nejen vyloučit, že by se jimi cítila dotazovaná osoba napadena, ale i dehonestaci ostatních osob, především stran. V případě procesu o neplatnost manželství, kdy se může jednat např. o psychickou neschopnost, je nutné se vždy dotazovat na skutečnosti a nikoliv na morální hodnocení.³⁵⁸

Otázky se nejen mají, ale musí týkat pouze projednávané věci. Každá otázka, která neslouží k objasnění problematiky definované předmětem sporu, je nepřijatelná a svědek není povinen na ni odpovídat.³⁵⁹ Obzvláště ve sporech o neplatnost manželství nemusí být toto rozlišení vždy jednoduché. Je na soudci, aby si zodpověděl, zda má daná otázka ještě význam pro důkaz.

352 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1564/5*

353 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1564/4*

354 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1564/6*

355 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1564/7*

356 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1564/8*

357 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1564/9*

358 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1564/10*

359 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1564/11*

„Otázky se nesmějí předem sdělit svědkům.“³⁶⁰ Pokud by totiž svědek znal otázky předem, mohl by se o věci informovat a pak by nemusel být schopen jasně rozlišit, co ví z vlastní zkušenosti a co na základě informace od třetí osoby.³⁶¹

Svědek na položené otázky odpovídá ústně a nechte si je z poznámek s výjimkou čísel a účtů.³⁶² Jde totiž o to, aby soudce zjistil znalosti svědka, a to pomocí otázek a odpovědí. Požadavek na ústní odpověď však neplatí absolutně. Odmítá-li se svědek dostavit k soudci, je přípustné, vyžádat si od svědka písemné vyjádření, které má být pokud možno ověřeno civilním notářem nebo církevní úřední osobou.³⁶³ Písemné dotazování svědka přichází také v úvahu tehdy, pokud je svědek němý a není k dispozici tlumočnick ze znakové řeči. Konečně je možné písemné dotazování také tehdy, pokud svědek se nalézá na místě, kde není k dispozici nikdo, kdo by mohl být výsledkem pověřen (nekřesťanské země).³⁶⁴ V úvahu připadá za podobných okolností i telefonický výslech. V tomto případě však musí být možná jednoznačná identifikace svědka např. videotelefonem nebo tím, že soudce osobně zná svědka a je schopen jej identifikovat po hlase. Jedná se však o netypické a výjimečné případy.³⁶⁵

Soudce může pouze připomenout svědku některé věci, které týkající se toho, co je předmětem svědectví, pokud se to stalo již mnohem dříve a takové připomenutí je nutné pro získání jistoty svědkova tvrzení.³⁶⁶ Tato připomenutí však v žádném případě nesmí narušit samostatnost svědkovy výpovědi.³⁶⁷

Výslechu svědků v procesech o neplatnost manželství se zpravidla nesmějí účastnit strany.³⁶⁸ Důvodem je zkušenost, že svědci neodpovídají nepředpojatě a spolehlivě, pokud jsou pozorováni stranou, které může jejich případná výpověď uškodit. Je to tedy pro dobro správného vyšetření skutečnosti.³⁶⁹ Soudce však může rozhodnout o že strany mohou nebo dokonce musí být přítomny při výslechu (jednotlivém nebo i všech), aby bylo možné operativně se dotazovat stran a případně

360 CIC/1983, kán. 1565, §1

361 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1565/3*

362 Srov. CIC/1983, kán. 1566

363 Srov. CIC/1983, kán. 1528

364 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1566/3*

365 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1566/4*

366 Srov. CIC/1983, kán. 1565, §2

367 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1565/5*

368 Srov. CIC/1983, kán. 1559; V českém překladu c. 1559 vypadlo důležité slovo „praesertim“ (zvláště, především) a díky tomu lze z textu nabýt dojmu, že soudce může rozhodnout o přítomnosti stran, pouze jde-li o věc týkající se soukromého prospěchu.

369 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1559/2*

položít témuž svědku nové otázky.³⁷⁰

Pokud se nejedná - z rozhodnutí soudce - o tom, že řízení je tajné, mohou se výslechy svědků v procesech o neplatnost manželství účastnit advokáti nebo zástupci stran,³⁷¹ a také obhájce svazku a ochránce spravedlnosti.³⁷² Advokáti či zástupci stran tak mají možnost získat bezprostřední vědomosti o výpovědích svědků a o to účinněji zastupovanou stranu hájit.³⁷³ I při tajném řízení musí být výslechu přítomen notář, který svědecké výpovědi zaznamenává.³⁷⁴

„Svědkové se vyslyšají jednotlivě a odděleně“³⁷⁵, pouze pokud se v závažné věci mezi sebou nebo stranou neshodují, může je soudce vzájemně konfrontovat, přičemž se podle možnosti má zabránit roztržkám a pohoršení.³⁷⁶ V církevních procesech – procesy o neplatnost manželství nevyjímaje – platí tedy oproti běžné civilní procesní praxi zásada, že svědci se po své výpovědi nemohou účastnit výslechů. Zjednodušuje se tím možnost dalšího dodatečného výslechu téhož svědka.³⁷⁷

Zmíněná případná konfrontace svědků je vždy považována až za krajní prostředek pro zjištění pravdy. Je ospravedlnitelná tehdy,

α) pokud si výpovědi natolik odporují, že v žádném případě nemohou být obě správné. Zvláště v procesech o neplatnost manželství je jistá míra rozdílnosti běžnou a jejich správná interpretace je na moudrosti soudce.

β) pokud má objasnění rozporných výpovědí rozhodující význam pro výsledek procesu, tj. když bez tohoto objasnění není možné získat morální jistotu o věci nutnou k rozsudku.³⁷⁸

Výslech svědka provádí soudce nebo jeho zmocněnec nebo vyšetřující za součinnosti notáře; proto strany, pokud se z rozhodnutí soudce při procesu o neplatnost manželství výslechu svědků účastní, ochránce spravedlnosti, obhájce svazku, nebo advokáti, kteří se zúčastní výslechu a mají další otázky, které je třeba svědkům předložit, předloží je nikoliv přímo svědku, ale soudci nebo jeho zástupci,

370 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1559/3*

371 Srov. CIC/1983, kán. 1559

372 Srov. CIC/1983, kán. 1678, §2

373 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1559/2*

374 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1559/6*

375 CIC/1983, kán. 1560, §1

376 Srov. CIC/1983, kán. 1560, §2

377 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1560/2*

378 Srov. CIC/1983, kán. 1608; dále srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1560/4*

aby je sám položil, pokud místní zákon nedovoluje jiný způsob.³⁷⁹

Soudce, tedy sám určuje, na co se bude svědka tázat. Může ovšem použít návrhy otázek jak od stran, tak i od ostatních účastníků procesu, ale není jimi nijak vázán. Naopak musí hledět i na to, aby návrhy otázek motivované zájmy stran nevedly k tomu, že by i on sám nezjišťoval pravdu objektivně a nestrannicky.³⁸⁰

Je také povinností soudce, diktovat notáři odpověď svědka do protokolu. Notář odpověď ihned zaznamená. Jeho povinností je, svědectví doslovně zachytit, alespoň pokud jde o to, co se přímo týká předmětu řízení.³⁸¹

Obzvláště v procesech o neplatnost manželství by mohla snaha o kompletní zápis výpovědi vést k velmi rozsáhlým aktům. Mají se proto klást raději stručné a jednoduché otázky. Do protokolu je v těchto případech nutno zaznamenat výpovědi svědka formulované vyšetřujícím, neboť jedině tak je možno zaznamenat to, co je pro zodpovězení otázky důležité. Vědomosti svědka o tom, co je podstatou sporu mohou být nedostatečné k tomu, aby se od něj daly očekávat jen zcela věcné informace.³⁸²

Notář nemusí být nutně – i když je to vhodnější – notářský úředník církevního soudu. Pro tento účel stačí spolehlivá a schopná osoba, která bude podle pokynů soudce pořizovat protokol a zapisovat výslech a jeho průběh stvrdí svým podpisem. I tato osoba je ovšem taktéž vázána přísahou a povinností mlčenlivosti ve věcech týkajících se procesu.³⁸³

Za účelem doslovného zachycení výpovědi se připouští použití magnetofonu, pokud se ovšem odpovědi následně písemně zaznamenají a, je-li to možné, podepíše je osoby, které svědčily.³⁸⁴ Nemusí se striktně jednat o magnetofon, ale o jakýkoliv spolehlivý přístroj pro záznam zvuku (dnes MP3 nahrávače / přehrávače apod.). Vyslychaná osoba však vždy má mít možnost kontroly souhlasu záznamu výpovědi s jejím protokolem (např. opětovným přehráním zvukového záznamu) před tím, než protokol podepíše.³⁸⁵

Na závěr výslechu se musí svědkovi přečíst, jak notář jeho výpověď písemně zaznamenal, nebo se mu přehraje zvukový záznam. Z povahy věci plyne, že si

379 Srov. CIC/1983, kán. 1561

380 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1561/3*

381 Srov. CIC/1983, kán. 1567, §1

382 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1567/2*

383 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1567/3*

384 Srov. CIC/1983, kán. 1567, §2

385 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1567/4*

výpověď může přecházet i svědek sám.³⁸⁶ Svědek musí mít také možnost k doplnění, vyškrtnutí, opravám a změnám.³⁸⁷

Zvláštní situace může nastat, pokud svědek se zápisem nesouhlasí.

Prohlásí-li svědek, že před tím nevyprávěl pravdu a uvede, co jej k tomu vedlo, musí být vyzván k nové a pravdivé výpovědi. Pokud by se tomu bránil, musí soudce vyjít z toho, že dosavadní výpověď nelze považovat za pravdivou.

Pokud svědek odmítá uzнат protokol protože „by mu bylo milejší kdyby raději nemusel vypovídat“ (např. ze strachu, že se s někým dostane do sporu, nebo někomu neúmyslně ublíží apod.) musí se jej soudce pokusit přesvědčit, aby si za svojí výpovědí stál a případně nechal zaprotokolovat důvody svého odmítnutí výpovědi.

V žádném případě však nemá svědek právo požadovat zničení protokolu. Jedná se o veřejnou listinu, která podává zprávu o uskutečnění výpovědi a jejím obsahu. S takovým nepodepsaným protokolem se ovšem nedá zacházet stejně jako s podepsanou svědeckou výpovědí, ale je možno jej použít jako indicii, která dokazuje, že svědek podal před vyšetřujícím soudcem nějaké informace.³⁸⁸

Notář zaznamená do akt také složení přísahy, její prominutí nebo odmítnutí, přítomnost jiných osob, otázky přidané z úřední povinnosti a vůbec vše „pozoruhodné“ (*et generatim de omnibus memoria dignis*), co se stalo při výslechu svědků.³⁸⁹ Otázkami z úřední povinnosti se zde míní otázky předložené ve smyslu CIC/1983, kán. 1561 a z protokolu musí být zřejmé, zda a jak bylo přání položit dotyčnou otázku naplněno.³⁹⁰ „Konečně musí akta podepsat svědek, soudce a notář.“³⁹¹

3.2.5. Znalecký důkaz

a) Pojem znaleckého důkazu

Jedná se o důkaz na základě znaleckého posudku. „Znalců se použije, kdykoliv právo nebo nařízení soudce vyžaduje jejich zkoumání a posudek, opírající se o odborné znalosti, k důkazu nějaké skutečnosti nebo poznání pravé povahy některé věci.“³⁹² Právo

386 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1569/2*

387 Srov. CIC/1983, kán. 1569, §1

388 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1566/5*

389 Srov. CIC/1983, kán. 1568

390 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1568/2*

391 CIC/1983, kán. 1569, §2

392 CIC/1983, kán. 1574

přímo a výslovně předepisuje znalecký důkaz od jednoho nebo více znalců – pokud se s ohledem na okolnosti nejeví neúčinným - v záležitostech neschopnosti³⁹³ a vady souhlasu pro duševní chorobu³⁹⁴. Nevyžádání si znaleckého posudku soudem je ve výše jmenovaných případech opravdu výjimkou.³⁹⁵ Jedná se o případy, kdy je již např. z jinak získaného důkazního materiálu prokázáno, že se jedná o sterilitu, nebo kdy soud má k dispozici posudek vypracovaný v jiném řízení, či akceptovatelný soukromý znalecký posudek.³⁹⁶

Soudce povolá znalce tehdy, má-li se nějaká skutečnost s jeho pomocí dokázat (např. nemoc) nebo když soudce nemůže sám učinit právní rozhodnutí z jinak dokazovaných skutečností. V případě procesu o neplatnost manželství může být např. svědecky prokázáno abnormální chování jednoho z manželů, ale skutečnost, zda se jedná o psychicky podmíněnou neschopnost k manželství musí soudce objasnit s pomocí znalce. Úkolem znalce je proto neomezit se pouze na vnější okolnosti a skutečnosti případu, ale spíše podat informaci o vnitřních prvcích, které nejsou pro běžného pozorovatele zřejmé.³⁹⁷ Typickým příkladem může být použití znaleckého posudku psychologa pro stanovení vážnosti strachu v procesu o neplatnost manželství uzavřeného za vnějšího vážného strachu³⁹⁸ nebo v případě simulace³⁹⁹. Stejně tak i v případech, kdy je žalovaným důvodem neplatnosti manželství nedostatečná nutná vědomost o tom, co je to manželství⁴⁰⁰ by měl psycholog ve znaleckém posudku odhalit, příčiny nedostatečné vědomosti.⁴⁰¹ Obdobně při žalobě na omyl co do vlastností osoby⁴⁰² by měl znalec z oboru psychologie objasnit, zda byla dotyčná vlastnost vyžadována opravdu přímo a hlavně. V případě oklamání podvodem⁴⁰³ jaký byl jeho skutečný cíl. Zda bylo cílem skutečně vylákání manželského souhlasu jako

393 Srov. CIC/1983, kán. 1084, §1

394 Srov. CIC/1983, kán. 1095

395 Srov. CIC/1983, kán. 1680

396 Srov. ŠŤASTNÍK, Štěpán. *O znalcích v manželském procesu*. In: *Adnotatio Iurisprudentiae VII*. Brno: 2007 (online) [staženo dne 30. října 2010] Dostupný z: http://doc.biskupstvi.cz/cic/soubory/AI-MMVII_197-206.pdf, str. 12-13

397 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese, aktuálna normatíva a jej vývoj*. Košice: Kňazský seminár Sv. Karola Boromejského, 1997. 133 str. ISBN 80-7165-108-7, str. 29

398 Srov. CIC/1983, kán. 1103

399 Srov. CIC/1983, kán. 1101, §2

400 Srov. CIC/1983, kán. 1096

401 Srov. KRUPA, Wiesław. *Problematyka sędziowskiej oceny opinii biegłego psychologa* In *Kościelne prawo procesowe. Materiały i studia. Tom I*. Lublin: Wydawnictwo diecezjalne w Sandomierzu, 1999., str. 47 - 54

402 Srov. CIC/1983, kán. 1097, §2

403 Srov. CIC/1983, kán. 1098

takového, nebo bylo cílem něco jiného.⁴⁰⁴ Při žalobě z titulu podvodu týkajícího se neschopnosti k souložím⁴⁰⁵ je nutnou pomocí znalce z oblasti gynekologie nebo sexuologie. Popírá-li muž otcovství, je zapotřebí odborníka z oblasti hematologie či genetiky.⁴⁰⁶

b) Znalec

Znalec je z pohledu procesního práva osobou, kterou si soudce přizve k tomu, aby mu objasnila otázky, které není soudce schopen objasnit sám na základě vlastních znalostí a kompetencí. V CIC/1983 nejsou nikde výslovně vyjmenovány požadavky na kvalitu znalce.⁴⁰⁷ Nepožaduje se nutně speciální kvalifikace (např. akademické tituly), ale spíše skutečné odborné znalosti a vědomosti,⁴⁰⁸ „aby dokázal podrobně a odborně odpovědět na položené otázky“.⁴⁰⁹ Nicméně znalec povoláný např. k podání písemné zprávy o zdravotní prohlídce, musí předložit doklad o odborné a teoretické přípravě.⁴¹⁰ V procesech o neplatnost manželství se ve většině případů jedná o znalce v oblasti gynekologie, sexuologie, hematologie, porodnictví a především psychologie, psychiatrie a též ostatních medicínských oborů. V těchto případech se samozřejmě předpokládá ukončené vzdělání v daném lékařském oboru a případně i další specializace.⁴¹¹ V neposlední řadě se od znalce požaduje, aby jeho jednání bylo vždy na základě víry a poctivosti⁴¹² a aby byl osobou Inoucí k principům křesťanské antropologie⁴¹³. Z povahy věci by měl znalec, který vypracovává posudek pro proces o neplatnost manželství, také přiměřeně znát i nauku kanonického práva týkající se manželství.⁴¹⁴ Za znalce nelze připustit osobu exkomunikovanou odsuzujícím nebo vyhlašujícím dekretem, nebo člověka pochybné pověsti či

404 Podrobněji o získání manželského souhlasu podvodem - srov. BOHLEN, Bernhard. *Täuschung im Eherecht der katholischen Kirche. Canon 1098 CIC in der kanonistischen Wissenschaft und Judikatur*. Essen: Ludgerus Verlag, 1994. 290 str. ISBN 3-87497-0197-X

405 Srov. CIC/1983, kán. 1084

406 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese*, str. 46 - 47

407 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese*, str. 53

408 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1574/2*

409 HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese*, str. 28

410 HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese...*, str. 29

411 HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese...*, str. 59

412 DIGNITAS CONNUBII. *Instrukce, která má být zachávána diecézními a interdiecézními soudy při projednávání záležitostí neplatnosti manželství*. Řím: 2005, české znění. (online) [staženo dne 23. října 2010] Dostupný z:

http://www.biskupstvi.cz/cirkevnisoud/files/dokumenty/Dignitas_Connubii_Brno_DCS.pdf

čl. 205, §1

413 Srov. DIGNITAS CONNUBII., čl. 205, §2

414 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese*, str. 58

pochybných mravů. To by mohlo skýtat příležitost pro dosažení znaleckého posudku příznivého pro názor některé strany za úplatek.⁴¹⁵

Soudce by měl při jmenování znalce také vždy pečlivě uvážit, zda je pro nestrannost a objasnění pravdy ve znaleckém posudku k prospěchu, či ke škodě případný dřívější – byť mimosoudní – kontakt mezi stranou a znalcem.⁴¹⁶ Jak veřejně známé nepřátelství mezi znalcem a některou ze stran, tak i naopak velmi úzké přátelské či rodinné vztahy mohou zapříčinit nežádoucí subjektivní ovlivnění práce znalce. Omezení vztahující se na soudce⁴¹⁷ je záhodno zde analogicky aplikovat i na znalce.⁴¹⁸

V případě nezbytnosti tělesné prohlídky manželů je nezbytné, aby znalec při vyšetřování zachovával morální zásady a slušnost. Soudce nesmí nikdy vystavit strany nebezpečí hříchu, tj. nesmí např. u muže při kontrole semene dovolit použití masturbace.⁴¹⁹ Proto musí zejména v těchto případech zvolit za znalce osobu v morálním ohledu naprosto spolehlivou.⁴²⁰

V neposlední řadě je – i z výše uvedených důvodů - nutné, aby znalec byl skutečně osobně přesvědčeným věřícím křesťanem, který je solidně nábožensky vzdělán a jehož životní postoje i samotná vědecká práce jsou prochnuty tímto přesvědčením. Nejnovější výsledky psychologie a psychiatrie musí totiž znalec neustále ověřovat z pohledu křesťanské antropologie. Je třeba „vzít v úvahu skutečnost, že antropologický pohled, ze kterého vycházejí četné proudy v oblasti psychologických věd moderní doby, je rozhodně ve svém celku neslučitelný se základními prvky křesťanské antropologie, protože je uzavřen hodnotám a významům, které přesahují imanentní skutečnost a které dovolují člověku orientovat se na lásku k Bohu a k bližnímu, jako na jeho konečné povolání.“⁴²¹

Určitě je vhodné, aby znalec měl jistou míru vědomostí z církevního práva, zejména kánonů, které se týkají impotence a neschopnosti z psychických příčin. Znalci by měl být znám obsah pojmu morální jistota soudce a měl by být také schopen přenést výsledky svého zkoumání z terminologie čistě lékařské do

415 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese*, str. 64

416 Srov. ŠŤASTNÍK, Štěpán. *O znalci v manželském procese.*, str. 15. Dřívější zákaz ustanovení takového znalce v souladu s čl. 142 a 143 instrukce *Provida mater* již v CIC/1983 neplatí a rozhodnutí je na uvážení soudce.

417 Srov. CIC/1983, kán. 1448

418 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese*, str. 65, pozn. 152

419 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese*, str. 66, pozn. 156 – AAS 21, 1929, s. 490

420 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese*, str. 65

421 HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese*, str. 68

terminologie právně-soudní.⁴²² Zákon předpokládá, že znalcem má být laik.⁴²³

c) Jmenování znalce

Jmenování znalce se děje dekretem z vlastní iniciativy soudce, a to „po vyslechnutí nebo na návrh stran“⁴²⁴, obhájce svazku nebo ochránce spravedlnosti. Žádost některé ze stran, nebo i obou stran, sama o sobě není důvodem, který by nutil soudce ke jmenování znalce. Je svrchovanou pravomocí soudce takovou žádost i zamítnout, považuje-li ji za neopodstatněnou. Pokud strana na svém požadavku jmenování znalce trvá, „rozhodne o tom soudce co nejrychleji“⁴²⁵.

Je záhodno, projednat jmenování znalce či znalců s žalující stranou, neboť k její tíži jdou náklady spojené s vypracování znaleckého posudku. Znalec má totiž zákonné právo na úhradu výloh a odměny „určené soudem podle spravedlnosti a umírněnosti, při dodržení partikulárního práva“⁴²⁶.

V neposlední řadě je na místě neformálně dohodnout se znalcem přiměřenou dobu nezbytnou ke kvalitnímu a kvalifikovanému vypracování znaleckého posudku a tu zohlednit při stanovení lhůty pro posouzení a předložení posudku soudu.⁴²⁷ „Jmenování znalce se oznámí stranám a obhájci svazku.“⁴²⁸ Tím je dána účastníkům řízení možnost jednak požadovat již výše zmíněné případné vyloučení znalce, jednak v přiměřeně stanovené lhůtě navrhnout pro znalce otázky. Ve jmenovacím dekretu musí být znalec také vyzván ke složení přísahy⁴²⁹ a zachování tajemství o všech skutečnostech, a to až do zveřejnění akt. Má se za to, že složením přísahy znalec svoje jmenování a svůj úkol přijal.⁴³⁰ Zodpovědnost, kterou tím znalec ve sporu o neplatnost manželství na sebe přebírá je značná a těžko srovnatelná se zodpovědností znalce v civilních procesech, neboť znalec zasahuje svým znaleckým posudkem do oblasti svátosti.⁴³¹

Znalec, kterého soudce jmenuje v kanonickém procesu je ovšem svobodným subjektem a jmenování nemusí přijmout. Jmenováním znalcem se totiž dotýká osoba

422 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese*, str. 66 - 71

423 Srov. CIC/1983, kán. 228, §2

424 CIC/1983, kán. 1575

425 CIC/1983, kán. 1527, §2 – toto ustanovení platí ve smyslu CIC/1983, kán. 1577, §1 i pro znalce

426 CIC/1983, kán. 1580

427 Srov. ŠŤASTNÍK, Štěpán. *O znalcích v manželském procese*, str. 15.

428 DIGNITAS CONNUBII., čl. 204, §2

429 Srov. CIC/1983, kán. 1455, §3

430 Srov. ŠŤASTNÍK, Štěpán. *O znalcích v manželském procese*, str. 16.

431 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese*, str. 79

nestává účastníkem řízení a nemá tudíž žádné procesní povinnosti a nehrozí mu proto ani žádná sankce, pokud znalecký posudek nevypracuje nebo na svoje ustanovení vůbec nereflakuje. Pokud se ovšem jedná o katolického křesťana, je podle ustanovení práva obecně povinen plnit své povinnosti vůči celé či místní církvi, a to s velkou pečlivostí.⁴³² I tato skutečnost je – kromě výše uvedených okolností spíše morální povahy – jedním z důvodů, proč je nanejvýše žádoucí, aby byl znalec katolickým křesťanem.⁴³³ Tím ovšem není nijak dotčeno legitimní právo znalce odmítnout vypracování znaleckého posudku v případech, kdy by měl - coby svědek - právo odmítnout výpověď⁴³⁴, případně byl jako svědek nezpůsobilý⁴³⁵. Tyto důvody byly podrobně rozebrány v kapitole o svědeckém důkazu. Znalec může být také vyloučen ze závažného důvodu na návrh protistrany.⁴³⁶ Takto jmenovaný znalec je znalcem veřejným (*peritus publicus*).

d) Soukromý znalec,

Soukromého znalce si mohou určit strany. Je jejich pomocníkem, ale i ten musí být schválen soudcem.⁴³⁷ I soukromý znalec může – s dovolením soudu – „nahlížet do akt záležitosti, pokud je to třeba a být přítomen provedení znaleckého šetření“⁴³⁸. Jeho hlavním posláním nemusí být tedy ani tak vypracovávání vlastních znaleckých posudků, jako spíše poskytnutí jistoty příslušné straně o tom, že oficiální znalecké zkoumání probíhá správně a korektně.⁴³⁹

e) Jmenování znalce před stanovením předmětu sporu, po zveřejnění akt a po ukončení vyšetřování

Jedná se o procesně poměrně výjimečný postup. Pro jmenování znalce před stanovením předmětu sporu musí být závažný důvod⁴⁴⁰, např. to, že skutečnosti, které mají být předmětem znaleckého zkoumání by mohly být změněny, zničeny nebo znalci zneprístupněny a tím by se v konečném důsledku zmařilo vydání spravedlivého

432 Srov. CIC/1983, kán. 209, §2

433 Srov. ŠŤASTNÍK, Štěpán. *O znalcích v manželském procesu.*, str. 14

434 Srov. CIC/1983, kán. 1548, §2 – jedná se zde, i v dalších případech, o aplikaci ustanovení: „Znalci mohou být vyloučeni nebo odmítnuti ze stejných důvodů jako svědkové.“ - srov. CIC/1983, kán. 1576

435 Srov. CIC/1983, kán. 1550, §2, odst. 2

436 Srov. CIC/1983, kán. 1555

437 Srov. CIC/1983, kán. 1581, §1

438 CIC/1983, kán. 1581, §2

439 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese.*, str. 43

440 Srov. CIC/1983, kán. 1529

rozsudku. Jedná se tedy o jakési zajištění stop o skutečnostech, které bude později nutno během procesu posoudit nebo vyhodnotit.

Stejně tak může soudce nařídít znalecké posudky i po zveřejnění akt v době, kdy mají strany právo navrhnout další důkazy⁴⁴¹.

Naprosto výjimečné je povolání znalce i po ukončení vyšetřování.⁴⁴² Ve sporech o neplatnost manželství připadá v úvahu situace, kdy pro tento postup „po vyslechnutí stran existuje závažný důvod a nehrozí žádné nebezpečí podvodu nebo ovlivnění“⁴⁴³ anebo hrozí pravděpodobnost nespravedlivého rozsudku⁴⁴⁴. Situace, kdy hrozí nespravedlivý rozsudek jsou v CIC/1983 taxativně vyjmenovány a z nich se ke znaleckému posudku váží situace, kdy:

- Rozsudek se „tak zakládá na důkazech, které byly později shledány nepravdivými, že bez nich neobstojí výroková část rozsudku“⁴⁴⁵
- „Byly objeveny listiny, které nepochybně dokazují skutečnosti vyžadující opačné rozhodnutí“⁴⁴⁶
- „Rozsudek byl vynesena na základě podvodu jedné strany ke škodě druhé strany.“⁴⁴⁷

V tomto případě může soudce také mimo jiné akceptovat nebo i nařídít předložení znaleckých posudků soukromých znalců, které dříve zamítl.⁴⁴⁸

f) Vymezení znaleckého úkolu

Ze zákona musí být znalci dekretem soudce vymezeno, čím se má zabývat. „S přihlédnutím k tomu, co případně sporné strany uvádějí, určí soudce svým rozhodnutím jednotlivé věci, o kterých musí znalci podat posudek.“⁴⁴⁹ Po formální stránce jsou zmíněným dekretem soudce stanoveny body a otázky, o kterých musí znalec podat posudek.⁴⁵⁰ Formulace otázek má také pomoci zajistit nestrannost znaleckého posudku a stanovit hranice znalcovy kompetence. Znalci se také dají k dispozici akta záležitosti, listiny a jiné potřebné pomůcky.⁴⁵¹ Stejně tak strany mohou znalci poskytnout jiné dokumenty, jako např. rozsudky civilních soudů, zdravotní

441 Srov. CIC/1983, kán. 1598, §2; dále srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese...*, str. 50

442 Srov. CIC/1983, kán. 1600, §1, odst. 2 - 3

443 CIC/1983, kán. 1600, §1, odst. 2

444 Srov. CIC/1983, kán. 1600, §1, odst. 3

445 CIC/1983, kán. 1645, §1, odst. 1

446 CIC/1983, kán. 1645, §1, odst. 2

447 CIC/1983, kán. 1645, §1, odst. 3

448 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese...*, str. 51

449 CIC/1983, kán. 1577, §1

450 Srov. CIC/1983, kán. 1577, §1

451 Srov. CIC/1983, kán. 1577, §2

dokumentaci, svědectví lékařů apod.⁴⁵² Jelikož zpracování znaleckých posudků je ve srovnání s ostatními důkazy časově nejnáročnějším a mohlo by vést k neúměrnému prodlužování sporu, je soudce také - po dohodě se znalcem - povinen určit mu lhůtu pro šetření a zpracování znaleckého posudku.⁴⁵³

Znalec se musí při sestavování znaleckého posudku řídit pravidly své odbornosti, tj. musí prokazatelným a přezkoumatelným způsobem postupovat podle zákonitostí daných v jeho oboru. Z jeho posudku musí být zřejmé, jaká kritéria použil pro získání svých závěrů. V případě potřeby může soudce dát metodu, kterou znalec použil, přezkoumat.⁴⁵⁴

Zvláštní nároky kladou na znalce spory o neplatnost manželství z důvodu neschopnosti podle kán. 1084 a kán.1095.

V případě impotence dle kán. 1084 musí z posudku vyplynout, „zda je absolutní nebo relativní, předchozí nebo následná, trvalá nebo přechodná, jestliže je léčitelná, jakými prostředky“⁴⁵⁵, neboť to vše jsou rozhodné skutečnosti pro naplnění či nenaplnění skutkové podstaty zneplatňující překážky.

Pokud je předmětem žaloby na neplatnost manželství některá z duševních poruch dle kán. 1095, je třeba, aby znalecký posudek zodpověděl jak na spíše obecné otázky, tak i na speciální otázky dle jednotlivých odstavců tohoto kánonu. Znalec by měl především zodpovědět otázku, zda předmětná anomálie existovala u některé ze stran (případně obou) již v okamžiku uzavření manželství, byla přechodnou nebo trvalou, jakého byla stupně a za jakých okolností vznikla a projevila se.⁴⁵⁶

Při žalobě na nedostatečné užívání rozumu⁴⁵⁷ je třeba zjistit, zda již v okamžiku uzavření manželství bylo užívání rozumu zkráceno „zvlášť závažně, s jakou intenzitou a s jakými symptomy se projevilo“⁴⁵⁸.

Podobně u žaloby na poruchy soudnosti⁴⁵⁹ je třeba zjistit, zda tato porucha „působila na schopnost kritiky a volby v případech závažných rozhodnutí, obzvláště na svobodnou volbu životního stavu“⁴⁶⁰.

Konečně v případě žaloby na neschopnost převzít podstatné manželské

452 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese...*, str. 84

453 Srov. CIC/1983, kán. 1577, §3

454 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1574/5 - 6*

455 DIGNITAS CONNUBII., čl. 208

456 Srov. DIGNITAS CONNUBII., čl. 209, §1

457 Srov. CIC/1983, kán. 1095, odst. 1

458 DIGNITAS CONNUBII., čl. 209, §2, odst. 1

459 Srov. CIC/1983, kán. 1095, odst. 2

460 DIGNITAS CONNUBII., čl. 209, §2, odst. 2

povinnosti⁴⁶¹ je nutno určit, „jaké povahy a jakého stupně je psychická příčina, na jejímž základě strana trpí nejen vážnou nesnází, nýbrž také nemožností, konat to, v čem tkví manželské povinnosti“⁴⁶².

Z výše uvedeného vyplývá důležitá okolnost a tou je spolupráce posuzované osoby – v případě procesu o neplatnost manželství vesměs strany žalující či žalované – se znalcem. Taková spolupráce není ovšem soudem nijak vynutitelná. Soud může pouze ozřejmit smysl soudního řízení o neplatnost manželství a jeho následný duchovní význam.⁴⁶³ U věřících katolíků připadá v úvahu také poukaz na povinnost vůči Církvi.⁴⁶⁴ Pokud spolupráce zkoumané osoby není žádným způsobem možná, může být znalec žádán, aby ověřil stav věci, která je mu předložena k posouzení. V úvahu připadá i znalecké přezkoumání psychických příčin abnormálního chování v manželství na základě výpovědí svědků, zda takové dosvědčené jednání věrohodně odpovídá nějakým relevantním příznakům chorobného stavu.

Výslovně se požaduje, aby každý znalec vyhotovil posudek samostatně. Pouze v případě, že sám soudce nařídil vyhotovení jednoho posudku od více znalců, všichni zúčastnění znalci jej podepíší a uvedou případné rozdílné názory.⁴⁶⁵ Pokud existuje v téže věci několik znaleckých posudků a ty se neshodují jen v dílčích otázkách, je třeba se přiklonit k názoru lépe informovaného znalce, tj. takového, který při svém zkoumání použil metodu na vyšší vědecké úrovni. V případě protichůdných znaleckých posudků přibližně shodné odborné úrovni je třeba se přiklonit k tomu, jehož závěry více přejí platnosti manželství.⁴⁶⁶ Ačkoliv to není v CIC/1983 výslovně uvedeno, nevylučuje se přizvání „vyššího znalce“ zejména v případech, kdy jsou ve shodné věci k dispozici dva či více znaleckých posudků s protichůdnými závěry, které se soudci nepodařilo sladit ani pomocí dalších otázek.⁴⁶⁷ V tom případě musí také soudce ve jmenovacím dekretu rozhodnout, zda předchozí znalci mají být s novým znaleckým zkoumáním seznámeni, či nikoliv.⁴⁶⁸

Součástí znaleckého posudku musí být i informace o listinách nebo jiných způsobech, na základě kterých znalec ověřil totožnost osob, zvolený způsob práce a

461 Srov. CIC/1983, kán. 1095, odst. 3

462 DIGNITAS CONNUBII., čl. 209, §2, odst. 3

463 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1577/3*

464 Srov. CIC/1983, kán. 209, §2

465 Srov. CIC/1983, kán. 1578, §1

466 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese...*, str. 89

467 Srov. ŠŤASTNÍK, Štěpán. *O znalcích v manželském procese...*, str. 18

468 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1578/3*

důvody, o které se především opírají znalecovy závěry.⁴⁶⁹ Jelikož soudce může po znalci požadovat, aby dodatečně ústně či písemně objasnil některé skutečnosti⁴⁷⁰, je nezbytné, aby z posudku bylo zřejmé, jak znalec při zkoumání postupoval. Měl by také uvést, jakou metodu zvolil a proč - zvláště v případě zkoumání z oblasti přírodních věd, psychologie a psychiatrie - kde je leckdy možné použít více různých metod. Znalecký posudek musí obsahovat věcné, objektivní a vědecké argumenty, o které znalec svoje závěry opírá.⁴⁷¹ Neměla by také chybět informace o míře jistoty, kterou znalec svým závěrům přisuzuje.⁴⁷²

Forma znaleckého posudku není v CIC/1983 nikde předepsána, ale z povahy věci se obvykle předpokládá písemné vyhotovení. „Pokud má znalec podat soudu zprávu ústně, je třeba projev zaprotokolovat jako svědeckou výpověď“⁴⁷³, tj. za účasti a s pomocí notáře.⁴⁷⁴

3.2.6. Soudní ohledání

„Jestliže soudce považuje pro rozhodování o věci za vhodné ohledat nějaké místo nebo věc, stanoví to rozhodnutím.“⁴⁷⁵ Soudcem je v procesech o neplatnost manželství míněn jednak předseda senátu, jednak vyšetřující⁴⁷⁶. Ohledání nařídí soudce tehdy, očekává-li od něj něco podstatného pro rozhodnutí dané sporné věci. Před tím musí být vyslechnuty jak strany, tak i případně ochránce spravedlnosti a obhájce svazku⁴⁷⁷. Ohledání může proběhnout i v jiné diecézi, ovšem se souhlasem příslušného diecézního biskupa. Součástí rozhodnutí musí být také zevrubný popis toho, co je třeba při ohledání provést. V CIC/1983 není nikde výslovně řečeno, zda mohou či mají být soudnímu ohledání přítomny strany a svědci, ale má se za to, že strany, ochránce spravedlnosti a právní zástupci stran mohou být ohledání přítomni a soudce by je z toho neměl vylučovat.⁴⁷⁸

469 Srov. CIC/1983, kán. 1578, §2

470 Srov. CIC/1983, kán. 1578, §3

471 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese...*, str. 88; dále srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1578/4*

472 Srov. ŠŤASTNÍK, Štěpán. *O znalci v manželském procese...*, str. 18

473 ŠŤASTNÍK, Štěpán. *O znalci v manželském procese...*, str. 18

474 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1578/5*

475 CIC/1983, kán. 1582

476 Srov. CIC/1983, kán. 1677, §4

477 Srov. CIC/1983, §1434, odst. 1

478 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1582/3 - 5*

V souladu se zásadou písemnosti⁴⁷⁹ musí být o provedeném ohledání vyhotoven zápis.⁴⁸⁰ Soudní ohledání se v praxi v procesech o neplatnost manželství téměř nevyskytuje. Mohlo by snad připadat v úvahu v při soudním řešení některých žalob dle kán. 1095 a v případech odloučení za trvání manželství⁴⁸¹, o kterých se však v této práci nepojednává.

3.3. Nahodilé záležitosti

Nahodilá záležitost je právní skutečnost, která nastane „tehdy, když po zahájení řízení předvoláním stran se vyskytne otázka, která sice není výslovně uvedena v žalobě, přesto však patří k věci tak, že zpravidla musí být vyřešena před hlavní věcí“⁴⁸². Nahodilou záležitostí může být v procesu o neplatnost manželství např. „odmítnutí svědka, nepřipuštění určitého důkazového prostředku“⁴⁸³, spor o pravost nějaké listiny a jiné. Je třeba ji uplatnit ústně nebo písemně u soudce příslušného k rozhodnutí hlavní věci a také uvést spojitost mezi hlavní věcí a nahodilou otázkou.⁴⁸⁴ Soudce musí co nejdříve rozhodnout, má-li „předložená nahodilá otázka nějaký podklad a spojitost s hlavním řízením“⁴⁸⁵. Pokud nikoliv, musí být ihned zamítnuta. Pokud je nahodilá otázka připuštěna – tj. má spojitost s hlavním řízením – musí soudce na základě její závažnosti rozhodnout, zda je nutné ji rozhodnout mezitímním rozsudkem nebo rozhodnutím nebo zda je možné ji rozhodnout až po rozhodnutí hlavní věci⁴⁸⁶. V případě nutnosti rozhodnutí rozsudkem „zachovají se normy o ústním řízení sporném“⁴⁸⁷, případně i jiný vhodný způsob a v případě řešení rozhodnutím může „soud svěřit věc vyšetřujícímu nebo předsedovi“⁴⁸⁸. Ze spravedlivého důvodu může být mezitímní rozsudek nebo rozhodnutí před ukončením záležitosti soudem odvolán nebo změněn, např. mohou být připuštěny původně odmítnuté důkazy.

479 Srov. CIC/1983, kán. 1472

480 Srov. CIC/1983, kán. 1583

481 Srov. CIC/1983, kán. 1151 – kán. 1155

482 CIC/1983, kán. 1587

483 POLÁŠEK, František. *Procesní právo*, str. 77

484 Srov. CIC/1983, kán. 1588

485 CIC/1983, kán. 1589, §1

486 Srov. CIC/1983, kán. 1589, §1 - §2

487 CIC/1983, kán. 1590, §1

488 CIC/1983, kán. 1590, §2

4. Hodnocení důkazů

Samotné - byť sebepečlivější - shromažďování důkazů by mělo v procesu o neplatnost manželství jen velmi malý význam, pokud by soud nashromážděné důkazy řádně nevyhodnotil a následně z nich nevyvodil morálně jisté rozhodnutí.

4.1. Zásada volného hodnocení důkazů

Zásada volného hodnocení důkazů znamená, že soudci není – až na několik málo případů – zákonem určeno, jaké jednotlivé důkazy musí být předloženy při rekonstrukci skutečností, které se dokazují, ani jaký stupeň věrohodnosti má být přiznán jednotlivým důkazním prostředkům. Je povinností soudce, aby hodnotil důkazy „podle svého svědomí, při zachování právních norem o účinnosti některých důkazů“⁴⁸⁹. Soudce je také povinen hájit svobodné hodnocení důkazů před možnými vlivy – zejména zvenčí soudního senátu - a před případnými možnými pastoračními ohledy, které by mohly vést k nerespektování zákonných pravidel o důkazech.⁴⁹⁰

4.1.1. Hodnocení listinných důkazů

Důkaz veřejnými nebo i soukromými listinami se připouští u každého soudního procesu, a to silou zákona.⁴⁹¹ Soudci nenáleží v případě listinných důkazů žádná rozhodovací pravomoc o jejich připuštění nebo odmítnutí, jako je tomu např. v případě svědků, a nemůže je tudíž odmítnout.⁴⁹² Pokud se předloží listiny s opravami, výmazy či vsuvkami nebo jinými nedostatky, je na zvážení soudce, zda a do jaké míry uzná takové listiny jako důkaz⁴⁹³ Nepoužitelné jsou ty údaje, které jsou postiženy zmíněným nebo jiným podobným nedostatkem. Ostatní údaje obsažené v listině tím nejsou co do důkazní hodnoty dotčeny. Tak např. potvrzuje lékařský doklad o těhotenství, u kterého byl sedmý měsíc opraven (případně zfalšován) na měsíc čtvrtý stále ještě skutečnost těhotenství v době lékařského vyšetření.

Soudce musí v každém jednotlivém případě prozkoumat:

- Zda je listina v zásadě pravá. Pokud je zfalšována jako taková, tj. nepochází

489 CIC/1983, kán. 1608, §3

490 Srov. ORLITA, Karel. *Hodnocení jednotlivých důkazů*. In: *Adnotatio Iurisprudentiae IX*. Jako možné příklady se zde uvádějí přiřazení účinků doznání vycházejícího ze strachu, násilí či omylu dle CIC/1983, kán. 1538, nebo pokládat za plnohodnotný důkaz jen jednoho svědka v rozporu s CIC/1983, kán. 1573.

491 Srov. CIC/1983, §1539

492 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1539/3*

493 Srov. CIC/1983, kán. 1543

od udávaného původce, nemá žádnou přímou důkazní hodnotu.

- Které části obsahu listiny jsou znehodnoceny zfalšováním nebo jinou závadou a které nikoliv.
- Zda je listina ve své nezfalšované části schopna posloužit jako důkaz v projednávané věci nebo alespoň k důkazu přispět.⁴⁹⁴

Vždy je však třeba také dbát na nepřímou důkazní sílu i zfalšovaných listin nebo listin sice pravých, ale obsahově nesprávných.⁴⁹⁵

Důkazní síla veřejné listiny se vztahuje pouze na to, co se jí dosvědčuje resp. dokládá. Veřejné důvěryhodnosti se tedy těší pouze to, co vystavující při výkonu a s autoritou svého úřadu a v rámci svých povinností mohl a chtěl zaznamenat. Tak slouží např. svatební protokol přímo a hlavně jako důkaz o tom, že snoubenci na konkrétní otázky podali konkrétní odpovědi. Nedokazuje však přímo odpovídající vnitřní přesvědčení snoubenců. Jinými slovy svatební protokol ku příkladu dokazuje, že snoubenka uvedla konkrétní místo a datum svého biřmování, nedokazuje však přímo, že je skutečně biřmována.⁴⁹⁶ I u veřejných listin je ovšem někdy na místě jistá opatrnost. Záznam o trvalém bydlišti v občanském průkazu např. nedokazuje, že někdo na příslušném místě skutečně bydlí (domicil ve smyslu církevního práva), ale pouze to, že to na příslušném úřadě uvedl.⁴⁹⁷

Předpokladem pro to, aby soukromá listina měla nějakou důkazní hodnotu je, že ji buď soudce uzná, tj. považuje ji po příslušném zkoumání za pravou, nebo ji uzná za pravou strana, proti které míří její důkazní síla. Touto stranou – v textu kánonu ne příliš jasně označenou – je ta strana, jejíž vyhlídka na úspěch v daném procesu se tímto dokumentem snižuje, jak plyne z formulace „*adversus auctorem...*“ a „*confessio*“.⁴⁹⁸ Zvláštní hodnota takového dokumentu spočívá pouze v tom, že může něco přiznávat jasněji nežli třeba svědecká výpověď.⁴⁹⁹ Tak např. zápisy v deníku mohou být důležitým důkazem při prokazování mileneckých styků před a po uzavření manželství s toutéž osobou.⁵⁰⁰ Účinky soukromé listiny míří i proti těm osobám, které

494 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1543/2*

495 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1543/3*

496 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1541/4*

497 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1541/5*

498 Srov. CIC/1983, kán. 1542

499 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1542/4*

500 Srov. *Příklad „Richard-Ticiána*. In: ORLITA, Karel. *Logický postup a praktické příklady k prokázání vyloučení dobra věrnosti (bonum fidei)*. In: *Adnotatio Iurisprudentiae XXVII*. Brno: (online) [staženo dne

při procesu obhajují právo nebo se domáhají takového práva, ke kterému se dotyčné dokumenty vztahují.⁵⁰¹

4.1.2. Hodnocení doznání stran

Výpovědní hodnota doznání strany nemůže být posuzována schematicky a bez rozlišení, ale vždy v kontextu s ostatními skutečnostmi, zájmy stran, stavem procesu a důležitosti sporné věci. Zvláště u procesů o neplatnost manželství z důvodu vnějšího úmyslného násilí nebo strachu⁵⁰² mají výpovědi strany, které bylo vyhrožováno zvláštní váhu.⁵⁰³ Nikdy však nelze samotnému soudnímu doznání přiznat účinnost plného důkazu, pokud k němu nepřistoupí další důkazní prvky, které je plně potvrdí.⁵⁰⁴ V procesech týkajících se veřejného dobra – tj. i v procesech o neplatnost manželství - je samotné doznání stran pouze neplným důkazem.⁵⁰⁵ Soudce proto nemůže nikdy pouze na základě doznání stran dojít k nezbytné plné morální jistotě.⁵⁰⁶ Hrozilo by totiž příliš velké nebezpečí, že strany by mohly zneužít důvěryhodnosti jejich prohlášení k prosazování objektivně nepravdivých nároků.⁵⁰⁷

Pouze souhra možného objektivního posouzení a subjektivní pravdivosti vede k věrohodnosti doznání strany jako důkazního prvku. Posouzení věrohodnosti se musí totiž opírat o fakta a o zkušenost se stranou, nikoliv pouze o sympatie nebo příbuzenský svazek. Svědek věrohodnosti musí tudíž svůj názor, že výpověď strany je věrohodná podepřít a odůvodnit fakty.⁵⁰⁸

Dalšími důkazními prvky mohou být charakter osoby jako takové, její postoj k pravdě, religiosita a právní zájem v souvislosti s procesem (ten je u procesů o neplatnosti manželství zřejmý). Svoji roli zde hrají i údaje o rodinné, sociální, politické a kulturní situaci strany.⁵⁰⁹ K správnějšímu posouzení a zhodnocení těchto důkazních prvků poslouží soudci svědectví o věrohodnosti stran (*testimonium*

21. října 2010] Dostupný z: http://doc.biskupstvi.cz/cic/soubory/AI-MMX_1805-1810.pdf, str. 724

501 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1542/5*

502 Srov. CIC/1983, kán. 1103

503 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1536/5*

504 CIC/1983, kán. 1536, §2

505 Srov. ORLITA, Karel. *Hodnocení důkazů v kauzách simulace manželského souhlasu. In: Adnotatio Jurisprudientiae XVI*. Brno: 2008 (online) [staženo dne 21. října 2010] Dostupný z:

http://doc.biskupstvi.cz/cic/soubory/AI-MMVIII_492-496.pdf, str. 145

506 Srov. CIC/1983, kán. 1608, §1

507 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1536/6*

508 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1679/3 - 4*

509 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1536/9*

credibilitatis), které většinou dává duchovní správce strany.⁵¹⁰

Je na soudci, aby zhodnotil celý důkazní materiál jako celek, nepřehlédl při tom také jeho případné slabiny⁵¹¹ a také použil jiné nepřímé důkazy a důkazní prvky. Jinými nepřímými důkazy (indiciemi) se míní jisté závěry o skutečnostech, které slouží k tomu, aby z nich byly logicky vyvozeny závěry další. Důkazními prvky (*adminicula*, tj. spíše pomůcky či opory) jsou skutečné okolnosti, jako např. religiosita osoby, její chování apod.⁵¹²

4.1.3. Hodnocení svědectví

Hodnocení svědectví vychází jednak ze svobodného soudcova rozhodnutí, jednak ze zákona.⁵¹³ Při hodnocení svědectví musí soudce brát v úvahu následující kritéria:

- kritérium morální, tj. osobu a její čestnost (případně na základě svědectví o důvěryhodnosti)
- kritérium mentální, tj. jakým způsobem svědek poznal danou skutečnost (co viděl, co slyšel)
- kritérium materiální, tj. jakým způsobem svědek svědectví vyjádřil (s jistotou a stabilitou, váhavě)
- kritérium numerické, tj. souhlasnost či rozdílnost s jinými svědky.⁵¹⁴

Důkazy – v tomto případě svědectví – musí soudce hodnotit podle svého svědomí, při zachování právních norem o jejich účinnosti.⁵¹⁵ Soudce při tomto hodnocení musí usilovat o svobodné rozhodování, zejména s ohledem na možné vlivy osob, které nejsou členy senátu. Zvláštní pozornost je třeba věnovat případným pastoračním ohledům. Dobrou pomůckou může být – zejména pro soudce, který svědka nevyslychal – zápis o věrohodnosti svědectví, zapsaný pokud možno hned po výsledku.⁵¹⁶

Ke správnému zhodnocení důkazu je často nutné se ptát obšírněji na

510 Srov. CIC/1983, kán. 1679

511 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1679/6*

512 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1579/7*

513 Srov. CIC/1983, kán. 1572

514 ORLITA, Karel. *Hodnocení jednotlivých důkazů*. In: *Adnotatio Iurisprudentiae IX*. Brno: 2007 (online)

[staženo dne 21. října 2010] Dostupný z: http://doc.biskupstvi.cz/cic/soubory/AI-MMVII_255-258.pdf

515 Srov. CIC/1983, kán. 1608, §3

516 Srov. ORLITA, Karel. *Hodnocení jednotlivých důkazů*. In: *Adnotatio Iurisprudentiae IX*.

předcházející události, které se v dotyčném manželství odehrály, avšak vždy jen potud, pokud je to v souladu s předmětem žaloby. Tak je ku příkladu důležitá religiozita strany jedná-li se o žalobu na základě výhrady vůči nerozlučitelnosti manželství, naopak má malý význam pokud je žaloba založena na neplatnosti v důsledku násilí.⁵¹⁷ Stejně tak není např. vždy vhodná a nutná otázka na pohlavní styk před manželstvím.⁵¹⁸

4.1.4. Hodnocení znaleckého posudku

Znalecký posudek je vždy pouze důkazním prostředkem, který nemá žádnou právní závaznost srovnatelnou s rozsudkem soudce. Mínění znalce je pro soudce vždy jen jedním z důkazů, byť důkazem opírajícím se o vědecké poznání v dané problematice.⁵¹⁹ Ačkoliv znalecký posudek má svoji věcnou složku a není čistě osobním důkazem, přece jenom i zde existuje nebezpečí jistého osobního a subjektivního zabarvení, které nemusí být jen důsledkem omylu, ale především morálních kvalit znalce.⁵²⁰

Obzvláště v oblasti psychologie je na soudci, aby dobře rozlišil, zda psycholog nepovažuje ve svém posudku manželství za neplatné z toho důvodu, že psychologové se ve shodě se svojí odbornou kvalifikací a erudicí vždy snaží manželství zachránit, tj. přesvědčit manžele, aby obnovili manželské soužití. Pokud neuspějí, mají mnohdy za to, že společné soužití stran je nemožné, manželé si nejsou souzeni a nejsou proto ani schopni vytvořit skutečné manželské společenství. Psychologové totiž všeobecně kladou na platnost manželství jiné nároky, než na ni klade kanonické právo. Čistě psychologizující závěr, založený na samotném faktu nezdaru manželství, může vést ke zcela chybnému hodnocení, a sice, že platné manželství je šťastné manželství a naopak. Posudek znalce pak může být „ovlivněn jakousi snahou „vyhovět“ manželům při nevydařeném manželství, a proto prohlašuje nemožnost (neschopnost) tam, kde se jedná ve skutečnosti jen o velkou obtíž.“⁵²¹ Takový závěr není možné přijmout bez toho, že by byly skutečně diagnostikovány vážné mentální vady.⁵²² Soudce se nemůže jen tak

517 Srov. CIC/1983, kán. 1103

518 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1564/11*

519 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese...*, str. 29

520 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese...*, str. 63

521 POLÁŠEK, František. *Discretio iudici nutné k platnému manželskému souhlasu v kodexech církevního práva z roku 1917 a 1983.*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 103 str., str. 64

522 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese...*, str. 62. Jako vážné mentální vady se zde uvádí „vady chorobného, charakterového, psychopatického, psychotického nebo jinak abnormálního typu.“

jednoduše odvolat na znalecký posudek a nahradit v něm obsaženými závěry svoje vlastní zdůvodnění rozsudku. V takovém případě by hrozilo možné zneužití znalce k tomu, že by jej soudce nechal vystupovat namísto sebe.⁵²³

Soudce může zcela svobodně rozhodnout i jinak, než jak vyznívají znalecké posudky, dokonce i shodné. Záleží na ostatních okolnostech a důkazech ve celém sporu.⁵²⁴ V případě, že se mu znalecké posudky jeví jako nedostatečné, má povinnost vyžadovat od znalců objasnění⁵²⁵ ať již ústní nebo písemné.⁵²⁶ Z jurisprudence Římské roty však vyplývá, že „od jasných a přesvědčivých závěrů znalce se soudce nemůže odklonit, vyjma případy, kdy má závažné opačné argumenty“⁵²⁷. Vždy však musí odůvodnit, proč závěry znalců akceptoval nebo zamítl.⁵²⁸

4.2. Morální jistota soudce při rozhodování

Všechny důkazy a celé důkazní řízení v procesu o neplatnost manželství slouží k tomu, aby soudní tribunál jako celek dospěl na základě hlasování soudců – členů tribunálu ke konečnému rozhodnutí o platnosti či neplatnosti projednávaného manželství. Soudci se při tomto hlasování nemohou opírat jen o jakousi míru pravděpodobnosti. Naopak, na základě shromážděných důkazů uvedených v soudních spisech (*ex actis et probatis*)⁵²⁹, musí jejich rozhodnutí vyloučit každou odůvodněnou a rozumnou pochybnost, tj. jejich rozhodnutí musí být mravně jisté⁵³⁰. „Nelze ovšem dost dobře rozumně vyžadovat absolutní jistotu, ale postačí jistota morální, kterou uvádí Pius XII. ve svém projevu k Římské rotě ze dne 3. října 1941.“⁵³¹ Absolutní jistotu, tj. takovou, při které „je úplně vyloučena každá možná pochybnost“⁵³² nelze požadovat v tom smyslu, že je navždy ponechána absolutní možnost opaku. Morálně jisté je tedy „takové rozhodnutí soudce, proti kterému chybí rozumný důvod pochybovat“⁵³³.

Takto pojímaná morální jistota soudce je unikátní a vlastní kanonickému

523 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1579/6*

524 Srov. CIC/1983, kán. 1579, §1

525 Srov. CIC/1983, kán. 1578, §3

526 Srov. LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1579/3*

527 Srov. HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese...*, poznámka na str. 100 - 101

528 Srov. CIC/1983, kán. 1579, §2

529 Srov. CIC/1983, kán. 1608, §2

530 Srov. CIC/1983, kán. 1608, §1

531 DUDA, Ján. *Katolícke manželské právo*, str. 54. V pozn. č. 100 citována AAS 33(1941), 424

532 GROCHOLEWSKI, Zenon. *Morální jistota jako klíč pro čtení norem procesního práva*, str. 7

533 ERDŐ, Peter. *Problémy s morálnou istotou v procese manželskej nulity*. Podle italského originálu zpracoval Ján Duda. Tribunál, 2002, č. 1 (online) [staženo dne 15. října 2010] Dostupný z:

<http://tribunal.kapitula.sk/2002-1/problemy.htm>, nestránkováno

právu. Je to jistota objektivní, nikoliv jenom subjektivní založená na čistě subjektivních faktorech. K tomu napomáhá i procesní právo tím, že zakazuje podávat soudci informace, které nejsou zaznamenány v aktech.⁵³⁴ Pokud by soudce sám měl nějaké soukromé informace, které se neshodují s tím, co plyne z akt, měl by je do akt doplnit jako důkazy.⁵³⁵ Soudce musí mít zmíněnou morální jistotu pouze v případě rozsudku, který dává za pravdu žalující straně – tj. prohlašuje manželství za neplatné.⁵³⁶ Nemusí ji mít v případě negativního rozsudku, kterým se nedává za pravdu žalující straně a manželství je nadále platným.⁵³⁷ Toto rozlišení může být soudci jistou úlevou a pomocí.

Pro dosažení morální jistoty jsou rozhodující následující oblasti:

- a) Osobní kvality a odborná připravenost soudce. Stěží může nabýt morální jistoty v tak závažných sporech jako je neplatnost manželství soudce, který by byl laxní či skrupulózní, nevyrovnaný a nedostatečně odborně kanonicky erudovaný. Ze strany soudce se vyžaduje „takový úsudek, který je zdravý, seriózní a kompetentní“⁵³⁸. Zajisté by nemohl být zárukou morální jistoty soudce, který by nevěřil v jednotu a nerozlučitelnost manželství či jiné jeho hodnoty.
- b) Snaha o zachovávání procesních zákonů, které nejsou samy o sobě cílem, nýbrž prostředkem k odhalení pravdy. Zejména se jedná o zásady zkoumání a dokazování.
- c) Hodnocení důkazů podle svědomí soudce. Na prvním místě není „princip právního formalizmu, ale princip svobodné valorizace důkazu“⁵³⁹. Ten však rozhodně neznamená, že by si soudce mohl postupovat naprosto libovolně.
- d) Spolupráce soudců, se snahou vnést do práce tribunálu svědomitě svoji úlohu v procesu. „Všichni, kteří mají účast v procesu, musí pozitivně a aktivně spolupracovat na objevení pravdy.“⁵⁴⁰

Kromě soudce jde i o obhájce svazku, který se nesmí spokojit pouze s některými částmi spisu, ale musí na něj pohlížet v celistvosti a v žádném případě nesmí zaujmout pozici advokáta nebo naopak soudce. Podobně advokát se může dostat do velkého nebezpečí, že bude nedostatečně hledět na cíl procesu o neplatnost manželství a bude usilovně shromažďovat argumenty výhradně ve prospěch jeho

534 Srov. CIC/1983, kán. 1604, §1

535 Srov. CIC/1983, kán. 1452

536 Srov. CIC/1983, kán. 1608, §4

537 Srov. GROCHOLEWSKI, Z. *Morální jistota jako klíč pro čtení norem procesního práva*, str. 2 - 8

538 GROCHOLEWSKI, Z. *Morální jistota jako klíč pro čtení norem procesního práva*, str. 13

539 GROCHOLEWSKI, Z. *Morální jistota jako klíč pro čtení norem procesního práva*, str. 13

540 GROCHOLEWSKI, Z. *Morální jistota jako klíč pro čtení norem procesního práva*, str. 15

klienta. Podobná nebezpečí v sobě skrývá i funkce ochránce spravedlnosti.⁵⁴¹ Morální jistota může být postavena na souhrnu více důkazů, které ji samostatně neposkytují. Stejná pochybnost může jednou vést k vydání pozitivního a jindy negativního rozsudku, jelikož povaha věci nebo vážnost materie může být různá.

Co se povahy věci týče, vyžadují některé spory vyšší stupeň jistoty. Soudce nemůže požadovat větší důkaz než ten, který lze rozumě nabýt – poškodil by tím pravdu. „Pokud tvrzení aktéra může být dokázáno silnějšími důkazy, soudce je má použít. Jen když se případ nemůže dokázat silnějšími důkazy, má soudce použít i méně důležité důkazy, aby mohl dospět k morální jistotě. V opačném případě by to nebylo rozumné.“⁵⁴²

Co do vážnosti materie, tj. manželství jako veřejného dobra, které by bylo ohroženo vydáním nesprávného rozsudku, vyžaduje zákon větší garanci jistoty. Ta je především zajištěna tím, že soudce musí rozhodovat „ex actis et probatis“, dále pak přísahou stran, svědků⁵⁴³ a znalců, nutností alespoň tříčlenného tribunálu⁵⁴⁴, účasti ochránce spravedlnosti, obhájce svazku⁵⁴⁵ a advokáta⁵⁴⁶ a také nutností dvou shodných rozsudků k tomu, aby byl rozsudek vykonatelný⁵⁴⁷ a jiné.⁵⁴⁸ CIC/1983 skýtá soudci v obtížně dokazatelných případech také nové prostředky tím, že umožňuje za již výše zmíněných okolností⁵⁴⁹ plnou důkazní sílu i prohlášením stran sporu.⁵⁵⁰ Proces o neplatnost manželství má být procesem spolupráce všech zúčastněných, kteří jsou motivováni láskou k pravdě.⁵⁵¹

541 Srov. GROCHOLEWSKI, Z. *Morální jistota jako klíč pro čtení norem procesního práva*, str. 13 - 16

542 GROCHOLEWSKI, Z. *Morální jistota jako klíč pro čtení norem procesního práva*, str. 11

543 Srov. CIC/1983, kán. 1532

544 Srov. CIC/1983, kán. 1425, §1

545 Srov. CIC/1983, kán. 1432 n.

546 Srov. CIC/1983, kán. 1481, §2 - §3

547 Srov. CIC/1983, kán. 1684

548 Srov. GROCHOLEWSKI, Z. *Morální jistota jako klíč pro čtení norem procesního práva*, str. 11

549 Srov. CIC/1983, kán. 1536, §2 a kán. 1679

550 O problematice některých otevřených problémů s morální jistotou viz: ERDÖ, Peter. *Problémy s morálnou istotou v procese manželskej nulity*. Podle italského originálu zpracoval Ján Duda. Tribunál, 2002, č. 1 (online) [staženo dne 15. října 2010] Dostupný z: <http://tribunal.kapitula.sk/2002-1/problemy.htm>,

551 Srov. GROCHOLEWSKI, Z. *Morální jistota jako klíč pro čtení norem procesního práva*, str. 16

IV. Závěr

Cílem této diplomové práce bylo stručné souhrnné pojednání o důkazních prostředcích při církevních procesech o neplatnost manželství.

Nejdůležitějším pramenem, ze kterého bylo čerpáno, byl Kodex kanonického práva z r. 1983. Z toho též vyplývá orientace této práce na dotyčnou právní problematiku pouze dle kanonického práva Římskokatolické církve. Z četných jiných citovaných - jak českých, tak i cizojazyčných - pramenů a literatury stojí za zmínku zejména instrukce *Dignitas connubii* zaměřená na projednávání záležitostí neplatnosti manželství diecézními a interdiecézními soudy. V práci bylo též čerpáno z jurisprudence obsažené zejména v souboru *Münsterischer Kommentar zum Codex iuris canonici* a také některých *Adnotatio Iurisprudentiae* Diecézního církevního soudu v Brně. Pro jazykovou nedostupnost a také omezený možný rozsah práce, nebylo čerpáno z rozsáhlé italské a španělské odborné církevně-právní literatury.

Při zpracování práce bylo použito metody analytické pro analýzu právních norem a komentářů. Dále pak metody srovnávací pro hodnocení jednotlivých důkazních prostředků.

Práce v úvodní všeobecné části pojednala o samotném procesu o neplatnost manželství, souvisejících soudních řízeních a jejich zásadách a principech a příslušném církevním soudnictví zejména se zřetelem na Českou republiku.

Ve své hlavní části se soustředila spíše na systematické pojednání o jednotlivých důkazních prostředcích a jejich použití v rámci volného hodnocení důkazů. Podrobnější rozbor všech v úvahu připadajících důkazních prostředků při žalobách o neplatnost manželství podle jednotlivých možných žalovatelných důvodů neplatnosti, překážek či zákazů, jehož zpracování by jistě bylo velmi lákavé a užitečné, nebyl do této práce pojat zejména z důvodu doporučeného rozsahu diplomové práce.

V.

Resumé

Práce se z právní problematiky církevních procesů o neplatnost manželství soustředí na důkazní prostředky, jako na jeden z hlavních prvků pro získání morální jistoty nutné pro vynesení rozsudku. V obecné části stručně pojednává o samotném procesu o neplatnost manželství, souvisejících soudních řízeních a jejich zásadách a příslušném církevním soudnictví zejména se zřetelem na Českou republiku. Ve speciální části je jednak zpracována důkazní část procesu o neplatnost manželství a dokazování v obecné rovině, především však jsou systematicky popsány jednotlivé důkazní prostředky na základě poznatků z dostupných pramenů a literatury, a to i s přihlédnutím k dosavadní církevní jurisprudenci. V jednotlivých kapitolách je o důkazních prostředcích pojednáno s ohledem na jejich věcný obsah a právní dosah. Zvláštní kapitola je věnována jejich hodnocení v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů a je také pojednáno o nezbytné morální jistotě soudce a její opoře v důkazech při rozhodování v procesu o neplatnost manželství. Práce se zaměřuje na zadanou problematiku pouze podle kanonického práva Římskokatolické církve a pomíjí případné možné odlišnosti kanonického práva východních katolických církví.

Résumé

From the subject matter of the canonical cases of the nullity of marriage the thesis concentrates on the evidence as one of the main components to obtain moral certitude necessary for rendering the judgement. In the general part the nullity proceedings, related legal proceedings, their principles, and corresponding canonical judiciary particularly with regard to the Czech Republic are briefly discussed. In the essential part the burden of proof in the nullity proceedings and evidence in general are examined. The various pieces of evidence are systematically described based on the knowledge gathered from available sources and literature, considering even the existing canonical jurisprudence. In the individual chapters the evidence is analyzed with respect to its substantive content and legal scope. A specific chapter is devoted to its evaluation in accordance with the principle of free evaluation of evidence in the canonical judicial practice. Another chapter deals also with the necessary moral certainty of the judge and its support in the proofs while making decisions in the nullity proceedings. The thesis focuses on the designated topic solely according to the canon law of the Roman Catholic Church and leaves aside the potential differences of the canon law of the Eastern Catholic Churches.

VI. Prameny a literatura

Prameny a literatura knižní

CIC - *Kodex kanonického práva*. Úřední znění textu a překlad do češtiny. Praha : Zvon, 1994. XXIV + 816 str. ISBN 80-7113-082-6

Codex iuris canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus praefatione Emmi Petri card. Gasparri et indice analytico-alphabetico auctus. Roma: Typis Polyglottis Vaticanis, MCMLI

BOHLEN, Bernhard. *Täuschung im Eherecht der katholischen Kirche. Canon 1098 CIC in der kanonistischen Wissenschaft und Judikatur*. Essen: Ludgerus Verlag, 1994. 290 str. ISBN 3-87497-0197-X

DUBIEL, Stanislaw. *Warotść dowodowa anonimów w procesach kościelnych*. Lublin: Redakcja wydawnictw Katolickiego uniwersytetu lubelskiego, 1993. 86 str. ISBN 83-228-0292-7

DUDA, Ján. *Katolícke manželské právo*. Spiš: Spišská kapitula, 1996. ISBN 80-7142-041-7

DZIĘGA, Andrzej. *Strony sporu w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa*. Warszawa: Redakcja „Oficyna kalamus“, 1994. 221 str. ISBN 83-86442-12-3

DZIĘGA, Andrzej a kolektiv. *Kościelne prawo procesowe. Materiały i studia. Tom 1*. Lublin: Wydawnictwo diecezjalne w Sandomierzu, 1999. 281 str. ISBN 833-86862-95-5

GRESZATA, Marta. *Litispendencja w procese kanonicznym*. Lublin: Wydawnictwo diecezjalne w Sandomierzu, 2003. 223 str. ISBN 83-7300-269-3

GROCHOLEWSKI, Zenon. *Morální jistota jako klíč pro čtení norem procesního práva*. Litovel: Krejsa František – nákladem vlastním, 1999. 32 str.

GROCHOLEWSKI, Zenon. *Štúdie z procesného kanonického práva*. Spiš: Spišská kapitula, 1995. 244 str. ISBN 80-7142-032-8

GROCHOLEWSKI, Zenon. *Štruktúra dokazovej fázy procesu. In Sborník Acta IX. Symposii Iuris Canonici anni 1996. Ius et iustitia*. Přel. P. Holec. Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtašáka v Spišskom Podhradí, 2000

HOLEC, Peter. *Znalec v kánonickom manželskom procese, aktuálna normatíva a jej vývoj*. Košice: Kňazský seminár Sv. Karola Boromejského, 1997. 133 str. ISBN 80-7165-108-7

HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2002. 436 str. ISBN 80-86342-26-2

HÜLSKAMP, Marin a kolektiv: *Ratgeber Kirchliches Ehegericht. Was tun, wenn die Ehe zerbrochen ist? Darstellungen des Verfahrens mit Fallbeispielen.* Münster: Dialogverlag, 2001. 127 str. ISBN 3-933-144-30-2

JAN PAVEL II. *Familiaris consortio.* Praha : Zvon, 1992. ISBN 80-7113-067-2

LISTL, Joseph, SCHMITZ Heribert. *Handbuch des katholischen Kirchenrechts. 2. přepracované vydání.* Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 1999. 1211 str. ISBN 3-7917-1664-6

LÜDICKE, K. *Kommentar zum c. 1530* (Mai 1989); *Kommentar zum c. 1531* (Mai 1989); *Kommentar zum c. 1536* (November 1996); *Kommentar zum c. 1537* (Mai 1989); *Kommentar zum c. 1538* (Mai 1989); *Kommentar zum c. 1539* (April 1990); *Kommentar zum c. 1540* (April 1990); *Kommentar zum c. 1541* (April 1990); *Kommentar zum c. 1542* (April 1990); *Kommentar zum c. 1543* (April 1990); *Kommentar zum c. 1544* (April 1990); *Kommentar zum c. 1545* (April 1990); *Kommentar zum c. 1546* (April 1990); *Kommentar zum c. 1547* (April 1990); *Kommentar zum c. 1548* (April 1990); *Kommentar zum c. 1549* (April 1990); *Kommentar zum c. 1550* (April 1990); *Kommentar zum c. 1552* (April 1990); *Kommentar zum c. 1553* (April 1990); *Kommentar zum c. 1554* (April 1990); *Kommentar zum c. 1555* (April 1990); *Kommentar zum c. 1556* (April 1990); *Kommentar zum c. 1557* (April 1990); *Kommentar zum c. 1558* (April 1990); *Kommentar zum c. 1559* (April 1990); *Kommentar zum c. 1560* (April 1990); *Kommentar zum c. 1561* (April 1990); *Kommentar zum c. 1562* (April 1990); *Kommentar zum c. 1563* (April 1990); *Kommentar zum c. 1564* (April 1990); *Kommentar zum c. 1565* (April 1990); *Kommentar zum c. 1566* (April 1990); *Kommentar zum c. 1567* (April 1990); *Kommentar zum c. 1568* (April 1990); *Kommentar zum c. 1569* (April 1990); *Kommentar zum c. 1574* (April 1990); *Kommentar zum c. 1577* (April 1990); *Kommentar zum c. 1578* (April 1990); *Kommentar zum c. 1579* (April 1990); *Kommentar zum c. 1582* (April 1990); *Kommentar zum c. 1679* (November 1991, November 1996) In *Münsterischer Kommentar zum Codex iuris canonici, Band 1.* Essen: Ludgerus Verlag, datováno průběžně. ISSN 0932-8327

MENKE, Monika. *Podíl laiků na výkonu soudní moci Římskokatolické církve (na úrovni diecéze) s přihlédnutím k situaci v ČR.* Olomouc: CMTF UP, 2008 (disertační práce, tiskem nevydáno)

NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo.* Praha - Kostelní Vydří: Krystal OP - Karmelitánské nakladatelství, 2006. 215 str. ISBN 80-85929-83-X

POLÁŠEK, František. *Církevní manželství podle kanonického práva.* Praha: Česká katolická charita, 1990. 108 str.

POLÁŠEK, František. *Discretio iudicii nutné k platnému manželskému souhlasu v kodexech církevního práva z roku 1917 a 1983.* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1995. 103 str.

POLÁŠEK, František. *Procesní právo*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 120 str. ISBN 80-244-0663-2

SEBOTT, Reinhold. *Das neue kirchliche Eherecht*. Frankfurt am Main: Verlag Josef Knecht, 1983. 232 str. ISBN 3-7820-0495-7

Zákon Národního shromáždění č. 40/1964 Sb Občanský zákoník, z 26.2.1964. In Sbírka zákonů ČSSR č. 19/64, s.201 ve znění pozdějších předpisů

Prameny a literatura publikované elektronicky

DIGNITAS CONNUBII. *Instrukce, která má být zachávána diecézními a interdiecézními soudy při projednávání záležitostí neplatnosti manželství*. Řím: 2005, české znění. (online) [staženo dne 23. října 2010] Dostupný z:

http://www.biskupstvi.cz/cirkevnisoud/files/dokumenty/Dignitas_Connubii_Brno_DCS.pdf

DUDA, Ján. *Manželstvo požíva priazeň práva. Komentár k príhovoru Svätého Otca Jána Pavla II. Apoštolskému súdu Rota Romana 29. januára 2004*. Tribunál, 2004, č. 1 (online) [staženo dne 15. října 2010] Dostupný z: <http://tribunal.kapitula.sk/2004-1/manzelstvo.htm>

DUDA, Ján. *Proces manželskej nulity pred novými výzvami? Pokus o komentár príhovoru Benedikta XVI. Rímskej rote*. Tribunál, 2006, č. 2 (online) [staženo dne 21. října 2010] Dostupný z: <http://tribunal.kapitula.sk/2006-2/proces.htm>

DUDA, Ján. *Komentár k príhovoru Benedikta XVI. Rímskej rote*. Tribunál, 2007, č. 1 (online) [staženo dne 21. října 2010] Dostupný z: <http://tribunal.kapitula.sk/2007-1/komentar.htm>

ERDÖ, Peter. *Problémy s morálnou istotou v procese manželskej nulity*. Podle italského originálu zpracoval Ján Duda. Tribunál, 2002, č. 1 (online) [staženo dne 15. října 2010] Dostupný z: <http://tribunal.kapitula.sk/2002-1/problemy.htm>

FILO, Maxmilián Vladimír. *Stupně, druhy a kompetence soudů v církvi*. In: *Adnotatio Iurisprudentiae VI*. Brno: 2006 (online) [staženo dne 21. října 2010] Dostupný z: http://doc.biskupstvi.cz/cic/soubory/AI-MMVI_157-175.pdf

ORLITA, Karel. *Hodnocení jednotlivých důkazů*. In: *Adnotatio Iurisprudentiae IX*. Brno: 2007 (online) [staženo dne 21. října 2010] Dostupný z: http://doc.biskupstvi.cz/cic/soubory/AI-MMVII_255-258.pdf

ORLITA, Karel. *Hodnocení důkazů v kauzách simulace manželského souhlasu*. In: *Adnotatio Iurisprudentiae XVI*. Brno: 2008 (online) [staženo dne 21. října 2010] Dostupný z: http://doc.biskupstvi.cz/cic/soubory/AI-MMVIII_492-496.pdf

ORLITA, Karel. *Logický postup a praktické příklady k prokázání vylučetní dobra věrnosti (bonum fidei)*. In: *Adnotatio Iurisprudentiae XXVII*. Brno: (online) [staženo dne 21. října 2010] Dostupný z: http://doc.biskupstvi.cz/cic/soubory/AI-MMX_1805-1810.pdf

ŠTASTNÍK, Štěpán. *O znalcích v manželském procesu*. In: *Adnotatio Iurisprudentiae VII*. Brno: 2007 (online) [staženo dne 21. října 2010] Dostupný z: http://doc.biskupstvi.cz/cic/soubory/AI-MMVII_197-206.pdf

Autor neznámý. *Logický postup k prokázání vyloučení nerozlučitelnosti manželství* In: *Adnotatio Iurisprudentiae XV*. Brno: 2005 (online) [staženo dne 21. října 2010] Dostupný z: -
http://doc.biskupstvi.cz/cic/soubory/AI-MMX_1517-1520.pdf